

Valsts probācijas dienesta

Eiropas Sociālā fonda Plus projekts Nr.4.3.4.6/1/23/I/001

“Atbalsts probācijas klientu resocializācijai”

Pētījums

“Valsts probācijas dienesta resocializācijas programmas “Pārmaiņu ceļš” efektivitātes izvērtējums”

Saistītās projekta aktivitātes: 3.d18. un 3.d19.

Datu analīzes eksperte: Amanda Anna Straujā

Datu analīzes vadošā eksperte: Gundega Kukle

Rīga, 2026

Saturs

Ievads.....	4
1. Teorētiskais pamatojums un pētījuma konteksts.....	6
1.1. Probācijas programma “Pārmaiņu ceļš”	7
2. Pētījuma metodoloģija.....	10
2.1. Pētījuma dizains un metodoloģiskā pieeja.....	10
2.2. Pētījuma izlase un grupu veidošana.....	10
2.3. Datu avoti.....	11
2.4. Mainīgie un to operacionalizācija.....	11
2.4.1. PC norises un klientu uzvedības novērtējuma mainīgie.....	11
2.4.2. Riska un vajadzību novērtējuma mainīgie	12
2.4.3. Recidīva mainīgie.....	13
2.5. Datu analīzes metodes.....	13
2.6. Datu kvalitātes un ierobežojumu apsvērumi.....	14
2.7. Ētiskie apsvērumi.....	14
3. Pētījuma rezultāti.....	15
3.1. Pētījuma izlases raksturojums.....	15
3.2. Programmas “Pārmaiņu ceļš” norise	16
3.2.1. Klientu atskaitīšana un nodarbību apmeklējums PC ietvaros	18
3.3. Riska līmeņa izmaiņas “Pārmaiņu ceļš” programmas īstenošanas kontekstā.....	22
3.4. Recidīva rādītāji dažādos novērošanas periodos.....	26
4. Diskusija.....	29
4.1. Atšķirības starp PC klientiem programmas norises un līdzdalības rādītājos.....	29
4.2. Riska un vajadzību rādītāju izmaiņas un atšķirības starp klientu grupām	30
4.3. Recidīva rādītāji saistībā ar PC dažādos laika periodos.....	31
Secinājumi	33
Izmantoto informatīvo avotu saraksts.....	35
PIELIKUMI.....	37
1. pielikums.....	38
2. pielikums.....	40
3. pielikums.....	41
4. pielikums.....	41

Izmantotie saīsinājumi

Dienests – Valsts probācijas dienests

PP – Probācijas programma

NN – Noziedzīgs nodarījums

RNR – Riska-vajadzības-atsaucīgas rīcības modelis (angļu val. *Risk-Need-Responsivity model*)

KBT – Kognitīvi biheiviorālā terapija (angļu val. *Cognitive Behavioral Therapy*)

PLUS – Probācijas klientu uzskaites sistēma

PC – probācijas programma “Pārmaiņu ceļš”

PU – probācijas uzraudzība

Pabeigušie – Valsts probācijas dienesta klienti, kuri piedalījās probācijas programmā “Pārmaiņu ceļš” un to pabeidza atbilstoši noteiktajām prasībām

Atskaitītie – Valsts probācijas dienesta klienti, kuri uzsāka probācijas programmu “Pārmaiņu ceļš”, taču tika no tās atskaitīti

Neiesaistītie – Valsts probācijas dienesta klienti, kuriem tika noteikta dalība probācijas programmā “Pārmaiņu ceļš”, bet kuri netika faktiski ieskaitīti šajā programmā

RVN – Riska un vajadzību novērtējums

Projekts – Eiropas Sociālā fonda Plus projekta Nr. 4.3.4.6/1/23/I/001 “Atbalsts probācijas klientu resocializācijai”

Ievads

Pētījums “Valsts probācijas dienesta resocializācijas programmas “Pārmaiņu ceļš” efektivitātes izvērtējums” tika veikts Eiropas Sociālā fonda Plus projekta Nr. 4.3.4.6/1/23/I/001 “Atbalsts probācijas klientu resocializācijā” (turpmāk – projekts) ietvaros no 2025. gada septembra līdz 2026. gada aprīlim. Pētījuma nepieciešamība izriet no Valsts kontroles revīzijas Nr.2.4.1-11/2018 “Valstī īstenoto notiesāto personu resocializācijas pasākumu efektivitāte”, kurā kā viens no ieteikumiem (10.3.) tika norādīta nepieciešamība veikt probācijas programmu efektivitātes izvērtējumu, tostarp analizēt, vai programmu apguve samazina recidīva risku. Pētījumu veica projekta datu analīzes eksperte Amanda Anna Straujā un datu analīzes vadošā eksperte Gundega Kukle. Saistītās projekta apakšdarbības:

- 3.d18. “Pētījums par programmu nozīmi (ietekmi) probācijas klientu pārmaiņu veicināšanā un probācijas programmu vadītāju viedokli par resocializācijas programmām”;
- 3.d19. Resocializācijas programmu pilnveide.

Šis pētījums ir daļa no projekta ietvaros veiktajiem savstarpēji saistītajiem pētījumiem, kuru mērķis ir izvērtēt dažādu Valsts probācijas dienesta (turpmāk - Dienests) probācijas programmu efektivitāti. Ņemot vērā kopīgo tematisko un konceptuālo ietvaru, teorētiskajā daļā izmantota vienota pieeja.

Latvijā probācijas programmas ir būtisks instruments darbā ar personām, kuras nonākušas krimināltiesību sistēmā, un to galvenais mērķis ir veicināt klientu resocializāciju un mazināt atkārtotu noziedzīgu nodarījumu risku. Vienlaikus starptautiskā un nacionālā prakse liecina, ka šādu programmu efektivitāte var būt atšķirīga, un tās izvērtēšana ir būtiska, lai nodrošinātu resursu mērķtiecīgu izmantošanu un uz pierādījumiem balstītu pieeju probācijas darbā. Līdzšinējie pētījumi Latvijā par probācijas programmu efektivitāti ir ierobežoti, īpaši attiecībā uz saikni starp klientu uzvedības izmaiņām un dinamisko riska faktoru samazināšanos.

Šī pētījuma ietvaros analizēta Dienestā īstenotā resocializācijas programma “Pārmaiņu ceļš”, kas paredzēta pilngadīgiem klientiem, kuri izdarījuši seksuāla rakstura noziedzīgus nodarījumus. Programma izstrādāta, balstoties uz Lielbritānijā izveidoto Temzas ielejas grupu programmu personām, kas veikušas dzimumnoziegumus (*Thames Valley Sex Offender Group Programme TV-SOGP; Faux, 2001a, 2001b; Fisher, 2001; Fisher & Faux, 2001a, 2001b; Fisher, Eldrige, Still, & Faux, 2001; Hayes & Fisher, 2007*), un vēlāk adaptēta Latvijas kontekstam. Tā tiek īstenota strukturētā grupu darba formā, nodrošinot vidi, kurā klientiem iespējams apgūt jaunas prasmes un pārskatīt savus uzvedības modeļus.

Programmas saturs ir organizēts četros secīgos tematiskos blokos, aptverot gan klientu izpratnes veidošanu par noziedzīgo uzvedību, gan sociālo un emocionālo prasmju attīstību, kā arī uzvedības maiņai nepieciešamo iemaņu nostiprināšanu. Programma lielā mērā balstās kognitīvi biheiviorālajā pieejā, papildus integrējot elementus, kas vērsti uz empātijas attīstību, emocionālās regulācijas pilnveidi un prosociālas uzvedības veicināšanu.

Neskatoties uz programmas nozīmi praksē, līdz šim ir ierobežota informācija par tās ietekmi uz klientu uzvedības un attieksmes izmaiņām programmas īstenošanas laikā. Līdz ar to aktuāls ir jautājums par to, kādas izmaiņas iespējams novērot programmas gaitā un vai tās norāda uz pozitīvām tendencēm klientu uzvedībā.

Šajā pētījumā programma “Pārmaiņu ceļš” tiek analizēta kā Dienesta īstenota intervences prakse, izvērtējot tās īstenošanas datus, dalībnieku novērtējumus un sasniegtos rezultātus.

Pētījuma mērķis: izvērtēt Valsts probācijas dienesta resocializācijas programmas “Pārmaiņu ceļš” efektivitāti probācijas klientu riska un vajadzību rādītāju izmaiņās un noziedzīgu

nodarījumu faktoru samazināšanā, uzvedības pārmaiņu veicināšanā, recidīva riska mazināšanā un programmu īstenošanas procesa kvalitātē.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot un analizēt datus par probācijas programmas “Pārmaiņu ceļš” īstenošanu Dienestā no 2023. gada 1. februāra līdz 2025. gada 30. septembrim.
2. Raksturot probācijas programmas īstenošanas procesu, analizējot klientu līdzdalības rādītājus (uzsākšana, pabeigšana, atskaitīšana, kavējumi) un identificējot ar probācijas programmas nepabeigšanu saistītos faktorus.
3. Analizēt probācijas programmas dalībnieku uzvedības un attieksmes novērtējumus probācijas programmas laikā, izmantojot starpnovērtējumus un noslēguma izvērtējumu.
4. Izvērtēt izmaiņas riska un vajadzību novērtējuma rādītājos pirms un pēc probācijas programmas, salīdzinot probācijas klientu grupas:
 - klientus, kuri probācijas programmu pabeiguši,
 - klientus, kuri no probācijas programmas atskaitīti,
 - klientus, kuriem noteikts pienākums piedalīties probācijas programmā, bet kuri tajā nav iesaistīti.
5. Analizēt atšķirības riska un vajadzību novērtējuma rādītājos starp klientu grupām, lai noteiktu, vai probācijas programmas pabeigšana ir saistīta ar labvēlīgākām izmaiņām dinamiskajos riska faktoros.
6. Izvērtēt noziedzīgu nodarījumu recidīva rādītājus dažādos laika periodos pēc probācijas programmas uzsākšanas un pabeigšanas (vai to ekvivalentiem), salīdzinot klientu grupas.
7. Integrēti izvērtēt programmas efektivitāti, balstoties uz riska un vajadzību novērtējumu izmaiņām un recidīva rādītājiem.
8. Izstrādāt priekšlikumus programmas pilnveidei, balstoties uz pētījuma rezultātiem, ar mērķi uzlabot tās efektivitāti un ilgspēju.

Pētījuma jautājumi:

- Kādas atšķirības pastāv starp probācijas klientiem pēc iesaistes probācijas programmā (pabeigušie, atskaitītie) programmas norises un līdzdalības rādītājos?
- Vai programmas pabeigšana ir saistīta ar statistiski nozīmīgām izmaiņām riska un vajadzību novērtējuma rādītājos?
- Vai pastāv atšķirības riska un vajadzību rādītāju izmaiņās starp klientu grupām?
- Vai programmas pabeigšana ir saistīta ar zemākiem noziedzīgu nodarījumu recidīva rādītājiem dažādos laika periodos?

Pētījums sastāv no četrām nodaļām. Pirmajā nodaļā apskatīts teorētiskais ietvars, raksturojot resocializācijas programmu nozīmi un PC programmu. Otrajā nodaļā aprakstīta pētījuma metodoloģija, tostarp pētījuma dizains, izlase, mainīgie un izmantotās analīzes metodes. Trešajā nodaļā apkopoti un analizēti pētījuma rezultāti, savukārt ceturtajā nodaļā sniegta rezultātu interpretācija un diskusija. Kā arī noslēgumā ir sniegti secinājumi.

Pētījumā izmantoti anonimizēti administratīvie dati, nodrošinot klientu konfidencialitāti un atbilstību datu aizsardzības prasībām. Pētījuma veikšana neradīja papildu riskus klientiem un neietekmēja probācijas uzraudzības procesu.

1. Teorētiskais pamatojums un pētījuma konteksts

Latvijā Dienests ir institūcija, kas nodrošina sabiedrībā izciešamo kriminālsodu izpildi un strādā ar personām, kuras nonākušas krimināltiesību sistēmā. Dienesta klienti ir, piemēram, nosacīti notiesātas personas, nosacīti pirmstermiņa no soda izciešanas atbrīvotas personas, kā arī personas, kurām piemērota probācijas uzraudzība vai piespiedu darbs. Dienesta darba mērķis ir mazināt atkārtotu noziedzīgu nodarījumu risku, vienlaikus sekmējot personu sociālās uzvedības maiņu un iekļaušanos sabiedrībā (Latvijas Vēstnesis, 2024, 183; Valsts probācijas dienests [VPD], 2020a).

Probācijas uzraudzība ietver gan kontroli pār noteikto pienākumu izpildi, gan atbalstu kriminogēno problēmu risināšanā, veicinot personas sociāli pieņemamu uzvedību un likuma normu ievērošanu (Latvijas Vēstnesis, 2022, 44; VPD, 2020b). Viens no probācijas darba instrumentiem ir probācijas programmas (turpmāk – PP), kas ir sociālās uzvedības korekcijas līdzeklis, un kuru mērķis ir veicināt klienta integrāciju sabiedrībā un sekmēt sociāli pieņemamas uzvedības attīstību. PP ietvaros klienti tiek aicināti apzināties savas domāšanas, attieksmes un uzvedības ietekmi uz atkārtotu pārkāpumu risku, kā arī attīstīt dažādas sociālās un personiskās prasmes, piemēram, problēmu risināšanu, mērķu izvirzīšanu un plānošanu, attiecību veidošanu un paškontroli (Latvijas Vēstnesis, 2024, 183; VPD, 2020a).

PP balstās uz vairākām teorētiskām pieejām, kas skaidro noziedzīgas uzvedības veidošanos un tās maiņas iespējas. Viena no būtiskākajām pieejām ir kognitīvi biheiviorālā pieeja (angļu val. – *Cognitive behavioural approach*; Beck, 1979; Ellis, 1962), kas paredz, ka cilvēka uzvedība ir cieši saistīta ar viņa domāšanas veidiem, uzskatiem un reakcijas modeļiem. Paralēli tiek izmantotas arī citas pieejas, piemēram, Labas dzīves modelis (angļu val. – *Good Lives Model*; Ward, 2002), kas uzsver pozitīvu dzīves mērķu sasniegšanu, Transteorētiskais modelis (angļu val. – *Stages of Change*; Prochaska & DiClemente, 1983), kas skaidro uzvedības maiņas posmus. Atsevišķās PP tiek ņemti vērā arī citi specifiski modeļi, piemēram, Finkelhora modelis (angļu val. – *Finkelhor's Precondition Model*; Finkelhor, 1984), kas skaidro seksuālo pārkāpumu veidošanos.

Kopumā šīs pieejas papildina viena otru un balstās uz līdzīgu pieņēmumu – noziedzīga uzvedība nav nemainīga, un to iespējams ietekmēt, strādājot ar personas domāšanu, uzvedību, sociālo vidi un individuālajām vajadzībām. Jaunākie starptautiskie pētījumi liecina, ka strukturētas un teorētiski pamatotas programmas, īpaši tās, kas ir pielāgotas klienta riska līmenim un vajadzībām un tiek kvalitatīvi īstenotas, var samazināt recidīva risku un veicināt veiksmīgāku reintegrāciju sabiedrībā, lai gan to efektivitāte dažādās programmās un kontekstos var atšķirties (Taylor et al., 2025; Kanestrøm et al., 2025; Syasyila et al., 2025; Duan et al., 2024). Tādējādi PP ir viens no būtiskiem, bet ne vienīgajiem uzraudzības plānā iekļautajiem resocializācijas pasākumiem, lai samazinātu recidīva risku un veicinātu personas veiksmīgu funkcionēšanu sabiedrībā.

A. Zavacka un R. Cinka (2022) ziņojums “*Probācijas klientu noziedzīgu nodarījumu recidīvs: 2016., 2017. un 2018. gada kohortu salīdzinājums*” liecina, ka aptuveni trešdaļai (ap 37%) klientu trīs gadu laikā pēc soda izpildes uzsākšanas tiek ierosināts jauns kriminālprocess. Vienlaikus PP tiek piemērotas salīdzinoši nelielai daļai klientu (mazāk nekā 10%), tomēr to nozīme recidīva mazināšanā ir būtiska – lielākā daļa klientu, kuri uzsāk dalību PP, tās arī pabeidz (aptuveni 77–86%), un PP pabeigšana ir saistīta ar zemāku recidīva risku salīdzinājumā ar klientiem, kuri PP neuzsāk vai nepabeidz.

Neskatoties uz PP nozīmi un to izmantošanu praksē, Latvijā joprojām ir ierobežots empīrisks izvērtējums par PP faktisko efektivitāti. Īpaši maz pētīta ir saikne starp dalību PP, izmaiņām klientu uzvedībā (piemēram, dinamiskajos riska faktoros) un recidīva rādītājiem. No tā var secināt, ka līdz galam nav skaidrs, cik lielā mērā PP veicina reālas pārmaiņas klientu uzvedībā un vai šīs pārmaiņas ilgtermiņā samazina noziedzīgu nodarījumu (turpmāk – NN) atkārtšanās risku.

Starptautiskajā literatūrā resocializāciju programmu efektivitāte visbiežāk tiek skaidrota, balstoties uz Riska–vajadzību–atsaucīgas rīcības (angļu val. *Risk–Need–Responsivity*; turpmāk – RNR) modeli, kas paredz, ka programmām jābūt pielāgotām personas riska līmenim, jāfokussējas uz dinamiskajiem riska faktoriem un jāņem vērā individuālās īpatnības, kas ietekmē spēju iesaistīties tajās (Bonta & Andrews, 2017). Pēc RNR modeļa noziedzīgu uzvedību ietekmē riska faktori, kurus iedala statistiskajos un dinamiskajos. Statiskie riska faktori ir pastāvīgi – tie veido fiksētu kontekstu, kurā attīstās indivīda uzvedība, piemēram, vecums un kriminālā vēsture. Savukārt dinamiskie riska faktori ir ar personas uzvedību, domāšanu un sociālo situāciju saistīti apstākļi, kas var mainīties laika gaitā, piemēram, antisociālas attieksmes, impulsivitāte, atkarības un nepietiekamas sociālās prasmes. Tieši dinamiskie riska faktori ir centrālais intervences mērķis, jo to izmaiņas ir cieši saistītas ar recidīva riska samazināšanos (Lussier et al., 2025; Kanestrøm et al., 2025; Krushas et al., 2024; Bonta & Andrews, 2017).

Pētījumi konsekventi apliecina, ka nozīmīgas ir ne tikai riska faktoru kategorijas, bet arī to izmaiņas laika gaitā. Dinamisko riska faktoru samazināšanās ir saistīta ar mazāku atkārtotas noziedzīgas rīcības risku, savukārt to pieaugums – ar augstāku recidīva iespējamību. Turklāt augstāks dinamisko riska faktoru līmenis īpaši būtiski palielina recidīva risku augsta riska grupās (Lussier et al., 2025; Kanestrøm et al., 2025; Stone et al., 2021; Bonta & Andrews, 2017). Ņemot vērā iepriekš minēto, dinamisko riska faktoru izmaiņas ir būtisks indikators, kas ļauj izvērtēt intervences efektivitāti. Tieši šī iemesla dēļ šajā pētījumā īpaša uzmanība tiek pievērsta izmaiņām dinamiskajos riska faktoros, analizējot tās kā vienu no galvenajiem mehānismiem, caur kuriem PP var ietekmēt klientu uzvedību un samazināt recidīva risku.

Novērtējot PP efektivitāti, svarīgi ir saprast, ka PP ietekme neizpaužas tikai vienā rezultātā. Efektivitāti var analizēt vairākos savstarpēji saistītos līmeņos. Pirmkārt, svarīgs ir PP īstenošanas process – tas ietver, piemēram, klienta līdzdalību, iesaisti nodarbībās, attieksmi pret PP un sadarbību ar programmas vadītāju. Ja klients PP aktīvi neiesaistās vai PP netiek pilnvērtīgi īstenota, PP mērķi var netikt sasniegti un izmaiņas klienta uzvedībā var būt minimālas. Otrkārt, būtiskas ir izmaiņas dinamiskajos riska faktoros, piemēram, attieksmēs, impulsivitātē vai sociālajās prasmēs. Šīs izmaiņas var uzskatīt par starpposma rezultātu, kas parāda, vai PP ietekmē klienta uzvedību un domāšanu. Treškārt, ilgtermiņā svarīgākais rezultāts ir recidīvs – vai persona atkārtoti izdara NN.

Šāda daudzlīmeņu pieeja ļauj ne tikai konstatēt, vai PP “strādā”, bet arī labāk izprast, kāpēc tā strādā vai nestrādā. Turklāt tikai recidīva analīze ne vienmēr sniedz pilnīgu priekšstatu par PP efektivitāti, jo recidīvu ietekmē arī ārējie faktori, piemēram, sociālā vide vai nodarbinātības iespējas. Tādēļ, kombinējot vairākus analīzes līmeņus – PP īstenošanas rādītājus, izmaiņas dinamiskajos riska faktoros un recidīva datus –, iespējams iegūt daudz pilnīgāku un pamatotāku priekšstatu par PP ietekmi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, šajā pētījumā PP efektivitāte tiks analizēta trīs līmeņos: (1) PP īstenošanas process, (2) izmaiņas dinamiskajos riska faktoros un (3) recidīva rādītāji. Šāda pieeja ļauj vienlaikus analizēt gan PP rezultātus, gan to iedarbības mehānismus, nodrošinot daudzdimensionālu skatījumu uz PP efektivitāti.

1.1. Probācijas programma “Pārmaiņu ceļš”

Programma “Pārmaiņu ceļš” ir Dienesta īstenota resocializācijas programma pieaugušām personām, kuras izdarījušas seksuāla rakstura noziedzīgus nodarījumus. Programmas izstrāde laikposmā no 2018. līdz 2022. gadam tika veikta Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 9.1.3.0/16/I/001 “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” ietvaros. Tās izstrāde balstīta uz iepriekš Latvijā izmantotās Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu programmas (Thames Valley Sex Offender Group Programme; Faux, 2001a, 2001b; Fisher, 2001; Fisher & Faux, 2001a, 2001b; Fisher et al., 2001; Hayes & Fisher, 2007) kvalitātes izvērtējumu, kura

rezultāti norādīja uz nepieciešamību aktualizēt programmas saturu, pilnveidot metodoloģiju un pielāgot to Latvijas kultūrvidei (Rudzīte & Skara, 2019).

PC mērķa grupa vīrieši vecumā no 21 līdz 60 gadiem, kuri notiesāti par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību un kuriem, balstoties uz riska un vajadzību novērtējumu (RVN), konstatēts vidējs, augsts vai ļoti augsts recidīva risks. Saskaņā ar Dienesta metodiku šie klienti klasificējami kā A kategorijas dzimumnoziegumu izdarītāji (VPD, 2024). Programma tiek īstenota grupas formātā, un optimālais dalībnieku skaits grupā ir no pieciem līdz astoņiem dalībniekiem (Ulmane et al., 2023). Nodarbības vada vismaz divi programmas vadītāji, nodrošinot strukturētu un drošu vidi pārmaiņu procesam (Jakuševa et al., 2022).

Programmas virsmērķis ir mazināt dalībnieku risku nākotnē izdarīt dzimumnoziegumus, tādējādi veicinot sabiedrības drošību un potenciālo upuru aizsardzību (Jakuševa et al., 2022; Jakuševa & Burkovska, 2022). Programmas saturs balstās pieņēmumā, ka kaitīga seksuāla rakstura uzvedība veidojas emocionālu, kognitīvu un sociālu faktoru mijiedarbībā, un ilgtspējīgas pārmaiņas iespējamās, mērķtiecīgi attīstot pašregulācijas, empātijas un sociālās prasmes. Būtiska nozīme programmā ir arī dalībnieku stipro pušu identificēšanai un attīstīšanai, veicinot iekšējo motivāciju un ilgtermiņa uzvedības maiņu.

Programmas teorētiskais pamats atbilst riska–vajadzību–atsaucīgas rīcības (RNR) principiem un integrē vairākas pierādījumos balstītas pieejas, kas vērstas uz dinamisko riska faktoru mazināšanu un prosociālas uzvedības veicināšanu. Programmas ietvaros tiek izmantoti:

- kognitīvi biheiviorālās terapijas principi darbam ar domāšanas kļūdām, uzvedības modeļiem un pašregulāciju;
- pārmaiņu (gatavības) modelis klienta motivācijas izvērtēšanai;
- recidīva novēršanas pieeja riska situāciju identificēšanai un pārvaldībai;
- Labas dzīves modelis, kas vērstas uz prosociālu mērķu un personisko resursu attīstību;
- pašregulācijas pieejas un apzinātības prakses individuālo risku izpratnei un uzvedības kontrolei;
- shēmu terapijas elementi destruktīvu uzvedības modeļu maiņai;
- piesaistes teorijas aspekti, kas veicina drošāku starppersonu attiecību veidošanu;
- Finkelhora priekšnosacījumu modelis, kas skaidro seksuālas vardarbības priekšnoteikumus (attiecināms uz bērnu seksuālās izmantošanas gadījumiem).

Programma strukturēta četros tematiskos blokos, kas secīgi aptver izpratnes veidošanu par noziedzīgo uzvedību, emocionālo un sociālo prasmju attīstību, kā arī uzvedības maiņas nostiprināšanu. Programmas īstenošana balstīta grupas darba pieejā, kas veicina dalībnieku savstarpējo mijiedarbību, refleksiju un sociālo prasmju attīstību.

Programmas nodarbību bloku raksturojums:

- **pamatbloks** (1. bloks) - mērķis ir veidot izpratni par noziedzīgo uzvedību, tās cēloņiem un sekām, kā arī identificēt individuālos riska faktorus un domāšanas kļūdas;
- **līdzjūtības pret sevi un citiem bloks** (2. bloks) - vērstas uz empātijas attīstīšanu, cietušā perspektīvas izpratni un emocionālās reakcijas paplašināšanu;
- **dzīves iemaņu bloks** (3. bloks) - tiek attīstītas pašregulācijas, problēmu risināšanas, saskarsmes un emocionālās vadības prasmes;
- **Labas dzīves modeļa bloks** (4. bloks) - fokusējas uz prosociālu mērķu izvirzīšanu, personisko resursu attīstīšanu un ilgtspējīgas, sociāli pieņemamas dzīves veidošanu.

Programmas laikā tiek izmantotas dažādas uzvedības maiņu veicinošas metodes, tostarp problēmsituāciju analīze, diskusijas, lomu spēles un praktiskie uzdevumi. Grupas darbs balstās uz skaidri definētiem principiem – konfidencialitāti, aktīvu līdzdalību, savstarpēju cieņu un atbildību, kas nodrošina drošu vidi pārmaiņu procesam.

2. Pētījuma metodoloģija

2.1. Pētījuma dizains un metodoloģiskā pieeja

Pētījumā izmantots kvaziekspērimētāls longitudināls dizains, lai novērtētu PP “Pārmaiņu ceļš” efektivitāti dažādos iznākuma rādītājos. Pētījuma dizains balstās uz neekvivalentu grupu salīdzinājumu, kur dalībnieki netika sadalīti grupās ar randomizācijas palīdzību, bet grupas izveidojās dabiskā veidā PP īstenošanas procesā.

Pētījumam ir retrospektīvs (vēsturisks) raksturs, jo tajā izmantoti iepriekš ievākti dati par laika periodu no 2023. gada 1. februāra līdz 2025. gada 30. septembrim. Datu struktūra ļauj analizēt gan izmaiņas laikā, gan atšķirības starp grupām, sniedzot iespēju izvērtēt PP ietekmi gan īstermiņā, gan ilgtermiņā.

Metodoloģiskā pieeja pētījumā ir kvantitatīva, balstīta uz strukturētu datu statistisku analīzi. Vienlaikus atsevišķi kvalitatīvi dati, piemēram, programmas vadītāju komentāri par dalībnieku atskaitīšanas iemesliem, pētījuma vajadzībām tika kodēti un pārveidoti skaitliskās kategorijās, nodrošinot to iekļaušanu kopējā analīzē.

PP efektivitāte tiek vērtēta daudzdimensionāli, analizējot procesa rādītājus PP īstenošanas laikā, izmaiņas vispārējā un/vai vardarbības riska novērtējumos pirms un pēc PP (vai tam ekvivalentā laika posmā), kā arī recidīvu kā ilgtermiņa iznākuma indikatoru. Šāda pieeja ļauj iegūt visaptverošu priekšstatu par PP ietekmi uz dalībnieku uzvedību un atkārtotu NN risku.

Izvēlētais pētījuma dizains ļauj analizēt reālās prakses datus un novērtēt PP efektivitāti dabiskos apstākļos, vienlaikus ņemot vērā interpretācijas ierobežojumus, kas saistīti ar ne-randomizētu grupu izmantošanu.

2.2. Pētījuma izlase un grupu veidošana

Pētījuma izlasi veido Dienesta klienti, kuri laika posmā no 2023. gada 1. februāra līdz 2025. gada 30. septembrim piedalījušies PC. Kopumā analizētais laika periods tika noteikts, balstoties uz pieejamo datu apjomu Probācijas klientu uzskaites sistēmā (turpmāk – PLUS).

Pētījuma ietvaros tika definēts jēdziens “viens uzraudzības periods”, kas tika izmantots datu atlases un analīzes vajadzībām. Šāda pieeja tika izvēlēta, lai nodrošinātu vienotu uzraudzības periodu interpretāciju un izvairītos no viena klienta vairākkārtējas iekļaušanas analīzē kā savstarpēji neatkarīgiem gadījumiem. Par vienu uzraudzības periodu tika uzskatīti šādi gadījumi:

- kuros klientam sākotnēji bija nosacīti pirms termiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas statuss (turpmāk – NPTA), kas vēlāk tika mainīts uz probācijas uzraudzības statusu (turpmāk – PU), traktējot to kā vienotu uzraudzības turpinājumu;
- kuros uzraudzības sekcijas slēgšanas iemesls bija soda saskaitīšana un iemesls nav bijis jauns NN attiecīgajā uzraudzības periodā;
- kuros klients tika notiesāts par jaunu NN, kas izdarīts pirms attiecīgā uzraudzības perioda.

No PLUS sākotnēji iegūtais datu masīvs ietvēra 68 gadījumus. Datu sagatavošanas procesā tika veikta datu pārbaude un tīrīšana, balstoties uz iepriekš definētiem izslēgšanas kritērijiem. Datu tīrīšanas procesā tika izslēgti 16 gadījumi, tai skaitā:

- 9 gadījumi, kuros datums, kad klientam noteikts pienākums piedalīties PC, ir vēlāks par 2025. gada 30. aprīli;
- 7 gadījumi, kuros klients vienas uzraudzības ietvaros PC bijis iesaistīts vairākkārtīgi, šādos gadījumos:

- tika saglabāts pirmais iesaistes gadījums, ja visās pārējās reizēs klients no PP tika atskaitīts;
- tika saglabāts gadījums, kurā klients PP pabeidza, ja citos gadījumos tas tika atskaitīts.

Pēc datu tīrīšanas tika izveidota pētījuma izlase ($N = 52$), kuru veido trīs savstarpēji salīdzināmas grupas:

1. PC pabeigušie klienti ($n = 20$) – Dienesta klienti, kuri piedalījās PC un to pabeidza atbilstoši noteiktajām PP prasībām (turpmāk – pabeigušie);
2. no PC atskaitītie klienti ($n = 16$) – Dienesta klienti, kuri PC uzsāka, taču tika no tās atskaitīti dažādu iemeslu dēļ, piemēram, atkārtota neierašanās, noteikumu pārkāpumi vai veselības stāvoklis (turpmāk – atskaitītie);
3. PC neiesaistītie klienti ($n = 16$) – Dienesta klienti, kuriem PC apguve tika noteikta, bet kuri faktiski netika iesaistīti PP visā uzraudzības periodā (turpmāk – neiesaistītie).

2.3. Datu avoti

Pētījumā tika izmantoti sekundārie dati no Dienesta un valsts informācijas sistēmām. Primārais datu avots bija Probācijas lietu uzskaites sistēma (turpmāk – PLUS), kas ietver informāciju par Dienesta klientu raksturojošajiem rādītājiem (piemēram, vecums, dzimums, NN), kā arī datus par PC īstenošanu un klienta dalību tajā (piemēram, starpnovērtējumi). Papildus no PLUS tika iegūti dati par klientu vispārējā un vardarbības riska un vajadzību novērtējuma rādītājiem.

Papildus tika izmantoti dati no Soda reģistra, kas tika izmantoti recidīva noteikšanai pētījuma ietvaros.

2.4. Mainīgie un to operacionalizācija

Pētījumā izmantotie mainīgie tika strukturēti trīs analītiskajos blokos, atbilstoši pētījuma mērķim izvērtēt PC norisi, klientu riska un vajadzību izmaiņas, kā arī recidīva rādītājus. Papildus analīzē tika izmantoti klientu raksturojošie mainīgie:

- vecums – datu masīvā tika ņemts klienta dzimšanas gads, un aprēķināts vecums uz PC uzsākšanas datumu (vai tā ekvivalentu);
- NN veids – datu masīvā tika ņemta klienta NN kvalifikācija (Krimināllikuma pants(-i)).

Papildus, NN veida analīzē tika ņemts vērā, ka vienam klientam var būt vairāki NN. Līdz ar to klienti var tikt iekļauti vairākās NN grupās vienlaikus.

2.4.1. PC norises un klientu uzvedības novērtējuma mainīgie

Programmas norises analīzei tika izmantoti mainīgie, kas raksturo klienta iesaistes procesu PC, tai skaitā:

- datums, kad klientam noteikts pienākums piedalīties PC;
- PC grupas nokomplektēšanas datums;
- informācija par klienta iepazīstināšanu ar PC grafiku;
- PC uzsākšanas datums (pirmā nodarbība);
- PC pabeigšanas datums (pēdējā nodarbība);
- atskaitīšanas fakts, iemesls un datums (ja pieejams).

Papildus tika iekļauti mainīgie, kas raksturo PC īstenošanas kontekstu, tai skaitā:

- Kavēto nodarbību skaits (t. sk. pabeigušajiem – visā programmas laikā, bet atskaitītajiem – līdz atskaitīšanas brīdim).

Klientu uzvedības un attieksmes izmaiņas PC grupas laikā tika operacionalizētas, izmantojot katras nodarbības novērtējumus, kas ietver atbildes uz astoņiem jautājumiem (skat. 1. pielikumā), kas kodēti dihotomā skalā (1 – jā, 2 – nē).

Tika izmantoti četri starpnovērtējumi (10., 16., 26., 33. nodarbībā), kas ietver atbildes uz 10 apgalvojumiem (skat. 1. pielikumā) Likerta skalā no 1 līdz 4 (1 – nekad/nemaz, 2 – reti/nedaudz, 3 – bieži/ievērojami un 4 – vienmēr/ļoti izteikti), kā arī atsevišķa kategorija “nav attiecināms” (0).

Tika iekļauts arī noslēguma izvērtējums par programmas piemērotību klientam, kurā programmas vadītājs Likerta skalā no 1 līdz 4 (1 – nemaz, 2 – daļēji, 3 – pārsvarā un 4 – pilnībā piemērota) novērtē trīs apgalvojumus (skat. 1. pielikumā).

Datu masīvs ietvēra arī programmas vadītāju sniegtos atvērtā tipa komentārus, kas tika izmantoti gadījumos, kad strukturētajos datos nebija pieejama informācija, piemēram, par klienta atskaitīšanas iemeslu, lai nodrošinātu precīzu gadījumu klasifikāciju.

Šajā analīzes blokā tika iekļauti tikai PC pabeigušie un atskaitītie klienti.

2.4.2. Riska un vajadzību novērtējuma mainīgie

Riska un vajadzību izmaiņu analīzei pētījumā tika izmantots Dienestā veiktais riska un vajadzību novērtējums personām, kuras veikušas dzimumnoziedzumus, kas balstās uz diviem standartizētiem instrumentiem – STATIC-99R un STABLE-2007. Šie instrumenti apvienoti veido kombinēto jeb kopējo riska novērtējumu, kas atspoguļo gan statiskos, gan dinamiskos ar dzimumnoziedzumu recidīvu saistītos riska faktoros. Turpmāk pētījuma tekstā šis kombinētais novērtējums vienkāršoti tiks apzīmēts kā riska un vajadzību novērtējums (turpmāk – RVN), ar to saprotot abu instrumentu – STATIC-99R un STABLE-2007 – kopējo rezultātu. Vienlaikus pētījuma ietvaros ar jēdzienu “statiskais risks” tiek domāts STATIC-99R novērtējums, savukārt ar “dinamisko risku” – STABLE-2007 novērtējums.

Ņemot vērā, ka RVN veikšanas laiks nav tieši piesaistīts PC īstenošanai, pētījumā tika definēti šādi relatīvie laika punkti:

- pirms PC RVN – tuvākais RVN, kura slēgšanas datums ir pirms PC uzsākšanas datuma (vai tā ekvivalenta);
- pēc PC RVN – tuvākais RVN, kura slēgšanas datums ir pēc PC pabeigšanas datuma (vai tā ekvivalenta).

Klientiem, kuri PC netika iesaistīti, tika aprēķināts PC uzsākšanas un pabeigšanas datuma ekvivalents, balstoties uz vidējo gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai un vidējo PC īstenošanas ilgumu.

Analīzē iekļautie RVN mainīgie ietver:

- RVN uzsākšanas un slēgšanas datumus;
- kopējo riska līmeni;
- statisko riska līmeni;
- dinamisko riska līmeni;
- atsevišķu dinamisko riska faktoru novērtējumus.

Riska līmeņa rādītāji (kopējais, statiskais un dinamiskais) sākotnēji datu masīvā tika attēloti kategoriskā formā (ļoti zems, zems, vidējs, augsts, ļoti augsts). Lai nodrošinātu iespēju veikt kvantitatīvu analīzi, šie rādītāji tika pārkodēti skaitliskā skalā no 1 līdz 5, kur 1 atbilst ļoti zēmam riska līmenim, bet 5 – ļoti augstam riska līmenim. Vienlaikus jāņem vērā, ka šī skala pēc būtības ir ordināla, un attālumam starp līmeņiem nav uzskatāmi par vienādiem.

Ja klientam datos nebija norādīts kopējais riska līmenis, bet bija pieejami statiskā (STATIC-99R) un dinamiskā (STABLE-2007) riska rādītāji, kopējais riska līmenis tika aprēķināts manuāli, kombinējot statiskā un dinamiskā riska novērtējuma rezultātus ievērojot instrumentu kodēšanas noteikumus un interpretācijas vadlīnijas (VPD, 2012; VPD, 2018).

Savukārt dinamiskie riska faktori datu masīvā tika attēloti skaitliskā formā, kur 0 norāda, ka attiecīgais faktors neveicina krimināli sodāmu darbību veikšanu, 1 – ka attiecīgais faktors var veicināt krimināli sodāmu darbību veikšanu, bet nav nepieciešama intensīva iejaukšanās, un 2 – ka attiecīgais faktors veicina krimināli sodāmu darbību veikšanu un ir nepieciešama intensīva iejaukšanās.

2.4.3. Recidīva mainīgie

Recidīvs pētījumā tika definēts kā jauns NN, par kuru stājies spēkā notiesājošs nolēmums Soda reģistra datos.

Recidīvs tika analizēts vairākos laika periodos:

- 180 dienas pēc PC uzsākšanas datuma (vai tā ekvivalenta);
- pēc PC pabeigšanas datuma (vai tā ekvivalenta): 30 dienas, 180 dienas, 365 dienas, 731 diena.

Recidīva analīze 1096 dienu periodā netika veikta, jo visos gadījumos šis novērošanas periods pārsniedza pētījuma gala datumu, līdz ar to dati nebija pilnīgi un salīdzināmi.

Recidīva rādītāji tika analizēti kā dihotomi mainīgie (0 – nav recidīva, 1 – ir recidīvs), kā arī papildus tika analizēts:

- dienu skaits līdz recidīvam;
- dienu skaits līdz vardarbīgam recidīvam.

No analīzes katrā laika periodā tika izslēgti gadījumi:

- kuros novērošanas periods pārsniedza pētījuma gala datumu (2025. gada 30. septembris);
- kuros klients attiecīgajā periodā miris;
- kuros konstatētas datu nepilnības vai kļūdas;
- kuros klients bijis apcietinājumā ilgāk par noteikto tolerances sliekšni. Tolerances sliekšnis tika noteikts atbilstoši analizētajam laika periodam:
 - 30 dienu periodam – 5 dienas;
 - periodam līdz vienam gadam – 15 dienas;
 - periodam virs viena gada – 30 dienas.

2.5. Datu analīzes metodes

Datu sagatavošana un sākotnējā apstrādē tika veikta programmā *Microsoft Excel*, savukārt statistiskā analīze – programmā *JASP*. Analīzē tika izmantotas aprakstošās un salīdzinošās statistikas metodes, atbilstoši pētījuma jautājumiem un datu raksturam.

Sākotnēji tika aprēķināti aprakstošās statistikas rādītāji, tostarp kopējais izlases apjoms (N), gadījumu skaits konkrētajā analīzē vai grupā (n ; *Valid*), procentuālais sadalījums (%), vidējā vērtība (M), mediāna (Me), standartnovirze (SD), minimums (Min) un maksimums (Max). Papildus tika norādīti arī trūkstošie dati (*Missing*). Datu izkliedes raksturošanai atsevišķos gadījumos tika izmantots interkvartīļu diapazons (*IQR*; 25.–75. percentīle).

Pirms salīdzinošās analīzes veikšanas tika izvērtēta datu atbilstība normālajam sadalījumam, izmantojot Šapiro–Vilka testu ($W = \dots$; $p = \dots$). Tā kā dati lielākoties neatbilda parametrisko

metožu pieņēmumiem, turpmākajā analīzē pārsvarā tika izmantotas neparametriskās statistikas metodes.

Divu neatkarīgu grupu salīdzināšanai tika izmantots Manna–Vitnija U tests ($U = \dots; p = \dots$).

Saistību starp kategoriskajiem mainīgajiem analīzei, kā arī recidīva biežuma atšķirību izvērtēšanai starp klientu grupām dažādos novērošanas periodos tika izmantots Fisher eksaktais tests, ņemot vērā nelielos izlases apjomus un zemas sagaidāmās frekvences vairākās šūnās. Rezultāti tika interpretēti, balstoties uz p vērtībām. Vairākkārtēju salīdzinājumu gadījumā tika ņemta vērā Bonferoni korekcija.

RVN analīzē tika vērtētas izmaiņas starp diviem laika punktiem, analizējot vienus un tos pašus klientus. Šim nolūkam tika izmantots Vilksoksona zīmju rangu tests, un rezultātos tika norādīta W statistikas vērtība.

2.6. Datu kvalitātes un ierobežojumu apsvērumi

Pētījumā izmantotie dati iegūti no informācijas sistēmas PLUS, tādēļ to kvalitāte ir atkarīga no primārā datu ievades procesa.

Papildus jāņem vērā, ka daļa pētījumā izmantotās informācijas, īpaši par klientu atskaitīšanas iemesliem, nav viennozīmīgi strukturēta. Lai gan sistēmā paredzētas standartizētas atbilžu kategorijas, praksē tās ne vienmēr tiek konsekventi izmantotas – programmu vadītāji bieži izvēlas kategoriju “cits” vai sniedz brīvā teksta komentārus. Tas apgrūtina datu viennozīmīgu interpretāciju un salīdzināmību, piemēram, vienādos gadījumos var tikt izvēlētas atšķirīgas kategorijas (piemēram, veselības iemesli vai “cits”).

Saskaņā ar STATIC-99R metodiskajiem norādījumiem recidīvs tiek definēts kā jauna apsūdzība vai notiesāšana par dzimumnoziegumu (VPD, 2018), tomēr šajā pētījumā, ņemot vērā ierobežoto izlases apjomu un nepieciešamību nodrošināt pietiekamu analītisko jaudu, recidīvs tika analizēts plašākā nozīmē, iekļaujot jebkura veida noziedzīgus nodarījumus, kas ļauj iegūt stabilākus statistiskos novērtējumus, vienlaikus ierobežojot iespēju tieši salīdzināt rezultātus ar STATIC-99R definēto dzimumnoziegumu recidīvu.

Papildus jāņem vērā, ka pētījuma kopējais izlases apjoms bija ierobežots, kas samazina statistiskās analīzes jaudu un apgrūtina statistiski nozīmīgu atšķirību konstatēšanu. Tas attiecas uz visām veiktajām analīzēm, tādēļ rezultāti interpretējami piesardzīgi, un secinājumu vispārināmība ir ierobežota.

2.7. Ētiskie apsvērumi

Pētījumā izmantoti Dienesta administratīvie dati no informācijas sistēmas PLUS. Analīzē izmantoti anonimizēti dati, un netika apstrādāta informācija, kas ļautu identificēt konkrētas personas.

Datu izmantošana veikta atbilstoši datu aizsardzības un konfidencialitātes principiem, nodrošinot, ka pētījuma rezultāti tiek atspoguļoti apkopotā veidā. Individuālu klientu dati netiek izdalīti un netiek izmantoti tādā veidā, kas varētu radīt negatīvas sekas konkrētām personām.

Pētījumā netika veikta tieša saskarsme ar klientiem, un pētījuma veikšana neradīja papildu riskus vai ietekmi uz klientu uzraudzības procesu.

3. Pētījuma rezultāti

3.1. Pētījuma izlases raksturojums

Šajā apakšnodaļā tiek raksturota pētījuma izlase, analizējot klientu sadalījumu pa grupām un galvenos raksturojošos rādītājus. Tiek aplūkots klientu sadalījums pēc iesaistes PC, kā arī demogrāfiskie un NN raksturojošie rādītāji, lai sniegtu vispārēju priekšstatu par pētījuma izlasi.

Kopumā pētījuma izlasi veido 52 probācijas klienti, vīriešu dzimuma, kuri tika sadalīti trīs grupās atbilstoši iesaistei programmā PC. No tiem lielāko daļu veidoja PC pabeigušie klienti ($n = 20$; 38,46%), savukārt no PC atskaitītie un neiesaistītie klienti veidoja vienādu īpatsvaru ($n = 16$; 30,77%). 1. tabulā apkopots klientu sadalījums pēc grupu un vecuma rādītājiem.

1. tabula. Pētījuma izlases raksturojums pēc dalības programmā un vecuma

Izlase	<i>N</i>	%	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
Kopā	52	100	40,15	9,79	22	59
Pabeigušie	20	38,46	37,65	11,36	23	59
Atskaitītie	16	30,77	39	9,74	22	55
Neiesaistītie	16	30,77	44	7,47	31	58

Piezīme: *N* = izlases skaits; % - derīgie procenti (*Valid percent*); *M* – vidējais (*Mean*); *SD* – standartnovirze (*Std. Deviation*); *Min* – minimums; *Max* – maksimums.

Analizējot klientu vecuma rādītājus, vecums tika aprēķināts uz PC uzsākšanas brīdi. Klientiem, kuri programmu pabeidza vai tika no tās atskaitīti, tika izmantots faktiskais programmas uzsākšanas datums, savukārt klientiem, kuri programmu neuzsāka, tika aprēķināts plānotais programmas uzsākšanas datums, balstoties uz vidējo gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai un programmas īstenošanas ilgumu (skat. 3. tab.).

Kopumā pētījuma izlasē klientu vecums svārstījās no 22 līdz 59 gadiem ($M = 40,15$; $SD = 9,79$), kas norāda uz samērā plašu vecuma diapazonu, kurš atbilst noteiktajai programmas mērķa grupai. Grupu griezumā novērojamas mērenas atšķirības. Pabeigušo klientu vidējais vecums bija 37,65 gadi ($SD = 11,36$), atskaitīto klientu – 39,00 gadi ($SD = 9,74$), savukārt neuzsākušo klientu grupā vidējais vecums bija augstāks – 44,00 gadi ($SD = 7,47$).

Salīdzinot grupas, redzams, ka neuzsākušo klientu grupa ir vidēji vecāka nekā pārējās grupas, turklāt tai raksturīga mazāka vecuma izkliede. Tas liecina par lielāku šīs grupas viendabīgumu pēc vecuma salīdzinājumā ar pabeigušo un atskaitīto klientu grupām, kur vecuma variācija ir izteiktāka. Vienlaikus jānorāda, ka, lai gan grupu vidējie vecumi atšķiras, vecuma diapazoni daļēji pārklājas, kas kopumā norāda uz relatīvi līdzīgu vecuma struktūru starp analizētajām klientu grupām.

Analizējot noziedzīgo nodarījumu veidu sadalījumu pētījuma izlasē (skat. 2. tab.), konstatējams, ka visbiežāk sastopamie noziedzīgie nodarījumi ir piespiešana iesaistīties seksuālās darbībās (24,73%), pornogrāfiska rakstura materiālu aprites pārkāpumi (24,73%) un seksuāla vardarbība (21,51%). Retāk izlasē sastopami citi noziedzīgo nodarījumu veidi, piemēram, laupīšana, narkotisko vielu neatļauta aprīte un citi pārkāpumi, kuru īpatsvars katrā gadījumā nepārsniedz 2–3%.

Aplūkojot sadalījumu pa klientu grupām, redzams, ka pabeigušo klientu grupā visbiežāk sastopami pornogrāfiska rakstura materiālu aprites pārkāpumi (33,33%) un piespiešana iesaistīties seksuālās darbībās (30,95%). Līdzīga tendence novērojama arī atskaitīto klientu grupā. Savukārt neiesaistīto klientu grupā biežāk sastopama izvarošana (28%) un seksuāla vardarbība (24%), kas deskriptīvi norāda uz atšķirīgu noziedzīgo nodarījumu struktūru šajā grupā.

2. tabula. NN veidu sadalījums pētījuma izlasē un pa klientu grupām (%).

NN veids	Kopā		Pabeigušie		Atskaitītie		Neiesaistītie	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Seksuāla vardarbība (KL 160.)	20	21,51	11	26,19	3	11,54	6	24
Piespiešana iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162.)	23	24,73	13	30,95	5	19,23	5	20
Pornogrāfiska rakstura materiālu aprites pārkāpumi (KL 166.)	23	24,73	14	33,33	8	30,77	1	4
Izvarošana (KL 159.)	12	12,90	2	4,76	3	11,54	7	28
Laupīšana (KL 176.)	1	1,08	0	0	0	0	1	4
Narkotisko vielu neatļauta aprīte (KL 253.)	1	1,08	0	0	1	3,85	0	0
Nelikumīga brīvības atņemšana (KL 152.)	1	1,08	0	0	0	0	1	4
Izvairīšanās no soda izciešanas (KL 312.)	1	1,08	0	0	1	3,85	0	0
Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo (KL 174.)	2	2,15	2	4,76	0	0	0	0
Cietsirdība un vardarbība pret tuvinieku (KL 174.)	1	1,08	0	0	0	0	1	4
Cietsirdība pret dzīvniekiem (KL 230.)	2	2,15	2	4,76	0	0	0	0

Piezīme: Procentuālais sadalījums aprēķināts katras grupas ietvaros. Klientam var būt vairāki NN, NN – noziedzīgs nodarījums; n – klientu skaits; % - dalījums procentos (*Valid percent*).

Lai izvērtētu, vai novērotās atšķirības starp klientu grupām ir statistiski nozīmīgas, tika veikta hi-kvadrāta analīze biežāk sastopamajiem noziedzīgo nodarījumu veidiem (skat. 2. pielikuma 1. tab.). Rezultāti liecina, ka statistiski nozīmīgas atšķirības noziedzīgo nodarījumu veidu sadalījumā starp grupām netika konstatētas (visos gadījumos $p > 0,05$), un efekta lielumi (*Cramer's V*) ir zemi. Tas norāda, ka, lai gan deskriptīvi novērojamas atšķirības starp grupām, statistiski nozīmīgas atšķirības starp klientu grupām pēc konkrēto noziedzīgo nodarījumu veidu sadalījuma netika konstatētas.

3.2. Programmas “Pārmaiņu ceļš” norise

Šajā apakšnodaļā analizēti tikai tie klienti, kuri uzsāka PC, t. i., programmu pabeigušie un no programmas atskaitītie klienti. Analizētajā izlasē iekļauti 36 klienti, no kuriem PC pabeidza 20 klienti, bet 16 tika atskaitīti (skat. 1. tab.).

Aplūkojot ar programmas norisi saistītos faktoros, 3. tabulā apkopota aprakstošā statistika par gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai no lēmuma pieņemšanas datuma par dalību programmā, un PC īstenošanas ilgumu.

3. tabula. Aprakstošā statistika par gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai un tās īstenošanas ilgumu.

	Gaidīšanas laiks			PC īstenošanas ilgums		
	Kopā	Pabeigušie	Atskaitītie	Kopā	Pabeigušie	Atskaitītie
n	36	20	16	36	20	16
Trūkst.	0	0	0	0	0	0
Me	90	90	66	143	134	151
M	129	144	110	150,4	151	150,4
SD	127	144,3	102	21,5	22,7	20,5
Min	15	15	16	126	126	126
Max	504	504	380	182	182	182

Piezīme: n = derīgie dati (*Valid*); Trūkst. – trūkstieši dati (*Missing*); Me – mediāna (*median*); M – vidējais (*Mean*); SD – standartnovirze (*Std. Deviation*); Min – minimums; Max – maksimums.

Analizējot gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai visā izlasē, konstatējams, ka vidēji klienti probācijas programmu uzsāka pēc 129 dienām ($M = 129$; $SD = 127$). Mediāna šim rādītājam ir

zemāka ($Me = 90$), kas norāda uz datu asimetriju un atsevišķu lielu vērtību ietekmi. Gaidīšanas laika amplitūda ir plaša (no 15 līdz 504 dienām), kas liecina par nevienmērīgu probācijas programmas pieejamību klientiem.

Salīdzinot klientu grupas, redzams, ka klienti, kuri probācijas programmu pabeiguši, vidēji gaidījuši ilgāk ($M = 144$; $SD = 144,3$) nekā klienti, kuri no programmas atskaitīti ($M = 110$; $SD = 102$). Arī mediānas rādītāji apstiprina šo tendenci – pabeigušajiem klientiem $Me = 90$, savukārt atskaitītajiem $Me = 66$. Atšķirība mediānās ir izteiktāka nekā vidējos rādītājos, kas liecina par datu asimetriju un ekstrēmu vērtību ietekmi.

Savukārt PC ilgums visā izlasē ir salīdzinoši stabils. Vidējais probācijas programmas ilgums ir 150,4 dienas ($M = 150,4$; $SD = 21,5$), bet mediāna – 143 dienas ($Me = 143$). Tas norāda, ka probācijas programmas norises ilgums kopumā ir vienmērīgs.

Grupu salīdzinājumā būtiskas atšķirības probācijas programmas ilgumā nav novērojamas – gan klientiem, kuri programmu pabeiguši, gan klientiem, kuri no programmas atskaitīti, vidējais ilgums ir ļoti līdzīgs (attiecīgi $M = 151$ un $M = 150,4$), un arī mediānas ir salīdzinoši līdzīgas ($Me = 134$ un $Me = 151$). Šie rezultāti liecina, ka probācijas programmas ilgums starp abām grupām būtiski neatšķiras.

Lai izvērtētu, vai pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības gaidīšanas laikā līdz probācijas programmas uzsākšanai starp klientiem, kuri programmu pabeiguši, un klientiem, kuri no programmas atskaitīti, tika veikts *Mann–Whitney U tests*. Analīzes rezultāti liecina, ka atšķirība starp grupām nav statistiski nozīmīga ($U = 151$; $p = 0,787$). Lai gan aprakstošās statistikas rādītāji norāda uz tendenci, ka klienti, kuri PC pabeiguši, vidēji gaidījuši ilgāk nekā klienti, kuri no programmas atskaitīti, šī atšķirība nav pietiekami izteikta, lai to uzskatītu par statistiski nozīmīgu. Turklāt aprēķinātais efekta lielums ($r = 0,056$) norāda uz ļoti nelielu atšķirību starp grupām. Līdz ar to var secināt, ka gaidīšanas laiks līdz probācijas programmas uzsākšanai šajā izlasē nav būtiski saistīts ar dalības iznākumu.

Turpmāk tika analizēts, vai klienta iepazīstināšana ar PC grafiku pirms programmas uzsākšanas ir saistīta ar dalības iznākumu. Šim nolūkam tika salīdzināts iepazīstināšanas ar PC grafiku biežums kopējā izlasē, kā arī atsevišķi starp pabeigušajiem un atskaitītajiem klientiem. Mainīgo savstarpējā saistība tika izvērtēta, izmantojot hī-kvadrāta (χ^2) testu.

4. tabula. Klienta iepazīstināšana ar PC grafiku saistībā ar programmas pabeigšanu.

	N	Iepazīstināts ar PC grafiku		Nav iepazīstināts ar PC grafiku		Statistiskā nozīmība
		n	%	n	%	
Kopā	36	29	80,6	7	19,4	$\chi^2(1) = 0,57, p = 0,451$
Pabeigušie	20	17	85,0	3	15,0	
Atskaitītie	16	12	75,0	4	25,0	

Piezīme: N = izlases skaits; n = izlases skaits attiecīgajā grupā; % - procentuālais sadalījums; χ^2 – hī-kvadrāta statistika; p – statistiskās nozīmības līmenis.

Kā redzams 4. tabulā, lielākā daļa klientu pirms probācijas programmas uzsākšanas tika iepazīstināti ar tās norisi (80,6%), savukārt 19,4% klientu šāda informācija netika sniegta.

Analizējot dalības statusu, konstatējams, ka starp klientiem, kuri probācijas programmu pabeiguši, lielāka daļa bija iepazīstināti ar programmas grafiku (85,0%), salīdzinot ar klientiem, kuri no probācijas programmas atskaitīti (75,0%). Savukārt to klientu īpatsvars, kuri nebija iepazīstināti ar programmas grafiku, ir augstāks klientu grupā, kuri no probācijas programmas atskaitīti (25,0%), nekā klientu grupā, kuri programmu pabeiguši (15,0%).

Hi-kvadrāta testa rezultāti liecina, ka statistiski nozīmīga saistība starp iepazīstināšanu ar probācijas programmas grafiku un dalības iznākumu netika konstatēta ($\chi^2(1) = 0,567$; $p = 0,451$). Tas norāda, ka šajā izlasē iepriekšēja klientu iepazīstināšana ar probācijas programmas grafiku nav būtiski saistīta ar probācijas programmas pabeigšanu vai atskaitīšanu no tās.

3.2.1. Klientu atskaitīšana un nodarbību apmeklējums PC ietvaros

Turpmāk tika analizēts neapmeklēto nodarbību raksturojums saistībā ar PC pabeigšanu/atskaitīšanu. Veicot šo analīzi tika izslēgti divi gadījumi, kuros klienti programmā iesaistījās tikai daļēji (no 3. programmas nodarbību bloka), jo programmas 1. un 2. bloka nodarbības tika apmeklētas atrodoties ieslodzījuma vietā. 7. tabulā apkopota neapmeklēto nodarbību raksturojuma aprakstošā statistika un neapmeklēto nodarbību skaita sadalījums PC pabeigušo un atskaitīto klientu grupās. Neapmeklēto nodarbību skaits aprēķināts pabeigušajiem klientiem līdz PC pabeigšanai, bet atskaitītajiem klientiem – līdz atskaitīšanas brīdim (nodarbībai).

7. tabula. Neapmeklēto nodarbību raksturojums PC pabeigušo un atskaitīto klientu grupās.

Aprakstošā statistika	Pabeigušie		Atskaitītie	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
<i>n</i>	18		16	
Trūkst.	0		0	
<i>Me</i>	1		2	
<i>M</i>	1,83		2,31	
<i>SD</i>	1,689		1,852	
Min	0		0	
Max	6		8	
<i>Neapmeklēto nodarbību skaits</i>	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
0	4	22,2	1	6,3
1	6	33,3	4	25
2	2	11,1	7	43,8
3	3	16,7	1	6,3
4	2	11,1	2	12,5
6	1	5,6	0	0
8	0	0	1	6,3

Piezīme: *n* = derīgie dati (*Valid*) un gadījumu skaits attiecīgajā grupā; Trūkst. – trūkstošie dati (*Missing*); *Me* – mediāna (*median*); *M* – vidējais (*Mean*); *SD* – standartnovirze (*Std. Deviation*); Min – minimums; Max – maksimums; % – procentuālais sadalījums katras grupas ietvaros.

Aprakstošās statistikas rezultāti uzrāda, ka klientiem, kuri no programmas tika atskaitīti, vidējais neapmeklēto nodarbību skaits bija augstāks ($M = 2,31$; $Me = 2$) nekā klientiem, kuri programmu pabeidza ($M = 1,83$; $Me = 1$). Tāpat atskaitīto klientu grupā tika novērots lielāks maksimālais neapmeklēto nodarbību skaits (8 nodarbības), salīdzinot ar pabeigušo klientu grupu (6 nodarbības), kas norāda uz lielāku kavējumu variāciju šajā grupā.

Biežumu sadalījuma analīze ļauj detalizētāk raksturot klientu iesaistes tendences. Pabeigušo klientu grupā visbiežāk novērots, ka klienti neapmeklē nevienu vai vienu nodarbību, savukārt atskaitīto klientu grupā visbiežāk sastopams divu neapmeklētu nodarbību skaits. Vienlaikus jāatzīmē, ka abās grupās ir novērojami pārklājoši gadījumi – piemēram, klienti ar vienu vai diviem kavējumiem sastopami gan pabeigušo, gan atskaitīto klientu vidū. Tas norāda, ka neapmeklēto nodarbību skaits pats par sevi nav viennozīmīgs faktors, kas nosaka vai klients pabeigs programmu vai nē.

Īpaši būtiski ir tas, ka atsevišķos gadījumos programmu pabeidz arī klienti ar relatīvi lielāku neapmeklēto nodarbību skaitu, savukārt citos gadījumos klienti ar līdzīgu vai pat mazāku kavējumu skaitu tiek atskaitīti. Tas liecina, ka neapmeklēto nodarbību skaits pats par sevi nav vienīgais faktors, kas nosaka dalības iznākumu probācijas programmā.

Analizējot kvalitatīvos datus (komentārus/skaidrojumus/atskaitīšanas iemeslus) atskaitītajiem gadījumiem, konstatējams, ka tie saistīti arī ar citiem apstākļiem, nevis tikai apmeklējumu, piemēram, informācijas nesniegšanu par neierašanās iemesliem, motivācijas trūkumu, grūtībām iesaistīties programmas procesā, kā arī nodarbinātību vai veselības stāvokli.

Tādējādi iegūtie rezultāti liecina, ka dalības iznākumu nosaka vairāku faktoru kopums, nevis tikai neapmeklēto nodarbību skaits.

Lai izvērtētu, vai neapmeklēto nodarbību skaits ir saistīts ar programmas pabeigšanu, tika izmantots *Mann–Whitney U* tests, jo dati neatbilst normālsadalījumam ($p < 0,001$). Analīzes rezultāti liecina, ka statistiski nozīmīga atšķirība starp grupām netika konstatēta ($U = 170,5$; $p = 0,357$). Tas nozīmē, ka, lai gan aprakstošās statistikas rezultāti norāda uz tendenci atskaitītajiem klientiem biežāk kavēt nodarbības, šī atšķirība nav pietiekami izteikta, lai to uzskatītu par statistiski nozīmīgu.

Lai padziļināti raksturotu klientu atskaitīšanu no probācijas programmas, tika analizēts atskaitīšanas iemeslu sadalījums (skat. 8. tab.).

8. tabula. *Atskaitīšanas iemeslu sadalījums probācijas programmā*

<i>Atskaitīšanas iemesls</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Nodarbību neapmeklēšana	6	37,5
Uzraudzības izmaiņas	3	18,8
Veselības stāvoklis	1	6,3
Citi	6	37,5
Kopā	16	

Piezīme: n = izlases skaits attiecīgajā grupā; % - derīgie procenti (Valid percent).

Iegūtie rezultāti liecina, ka visbiežāk klienti no programmas tiek atskaitīti nodarbību neapmeklēšanas dēļ un citu iemeslu kategorijā, katrai no tām veidojot 37,5% no visiem gadījumiem. Salīdzinoši retāk atskaitīšana saistīta ar uzraudzības izmaiņām (18,8%), bet visretāk – ar veselības stāvokli (6,3%).

Jāatzīmē, ka kategorija “Citi” ietver dažādus individuālus apstākļus, kas nav tieši saistīti ar programmas prasību neievērošanu, bet drīzāk ar klientu dzīves situāciju. Tajā ietilpst, piemēram, nodarbinātības apstākļi, grūtības savienot programmas apmeklējumu ar darbu, kā arī loģistikas un psihoemocionālie faktori, kas var ierobežot regulāru līdzdalību programmā.

Papildus tika analizēts, kurā PC posmā klienti visbiežāk tiek atskaitīti no programmas, lai raksturotu dalības noturību programmas gaitā (skat. 9. tab.).

9. tabula. *Atskaitīšanas brīdis probācijas programmā pēc nodarbības numura*

<i>Atskaitīts nodarbībā</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
1. nodarbība	2	12,50
3. nodarbība	4	25
5. nodarbība	3	18,75
11. nodarbība	2	12,50
13. nodarbība	1	6,25
20. nodarbība	1	6,25
21. nodarbība	1	6,25
27. nodarbība	1	6,25
28. nodarbība	1	6,25
Kopā	16	

Piezīme: n = izlases skaits attiecīgajā grupā; % - derīgie procenti (Valid percent).

Rezultāti rāda, ka atskaitīšanas gadījumi ir izklaidēti visā programmas norises laikā, tomēr izteiktāk klienti tiek atskaitīti programmas sākumposmā. Visbiežāk klienti tiek atskaitīti 3. nodarbībā (25,0%), kam seko 5. nodarbība (18,8%) un 11. nodarbība (12,5%). Individuāli atskaitīšanas gadījumi konstatēti arī citos programmas posmos (piemēram, 1., 13., 20., 21., 27. un 28. nodarbībā).

Iegūtie rezultāti norāda, ka kritiskākais periods klientu dalības pārtraukšanai ir programmas sākumposms, īpaši pirmajās nodarbībās. Tas var būt saistīts ar grūtībām adaptēties programmas

struktūrai, prasībām un grupas darba formai, kā arī ar nepietiekamu sākotnējo motivāciju iesaistīties programmā. Vienlaikus atskaitīšanas gadījumu klātbūtne arī vēlākos posmos liecina, ka izaicinājumi var būt saistīti ne tikai ar sākotnējo adaptāciju, bet arī ar motivācijas un iesaistes saglabāšanu ilgtermiņā.

3.2.2. Programmas vadītāja novērtējums par klientu dalību PC

Lai izvērtētu izmaiņas klientu līdzdalībā un uzvedībā PC īstenošanas laikā, tika analizētas atšķirības starp pirmo starpnovērtējumu (10. nodarbībā) un ceturto starpnovērtējumu (33. nodarbībā). Analīzē tika iekļauti gan klientu uzvedības rādītāji grupas nodarbībās, gan programmas ietekmes novērtējuma aspekti.

Starpnovērtējumi ietvēra desmit apgalvojumus, kurus programmas vadītāji novērtēja, izmantojot Likerta skalu no 1 līdz 4 (1 – nekad/nemaz, 2 – reti/nedaudz, 3 – bieži/ievērojami, 4 – vienmēr/ļoti izteikti). Pirms starpnovērtējumu salīdzināšanas tika analizēti aprakstošie rādītāji 10. un 33. nodarbībā. Rezultāti liecina, ka lielākajā daļā apgalvojumu mediānas abos mērījuma laikos būtiski nemainās, kas norāda uz salīdzinoši stabilu klientu uzvedības un attieksmes novērtējumu programmas gaitā. Vienlaikus atsevišķos rādītājos novērojamas nelielas mediānas izmaiņas, kas var liecināt par individuālām izmaiņu tendencēm klientu līdzdalībā. Detalizēti aprakstošie rādītāji apkopoti 3. pielikuma 1. tabulā.

Lai izvērtētu, vai starp 10. un 33. nodarbības starpnovērtējumiem pastāv statistiski nozīmīgas izmaiņas, tika izmantots neparametriskais Vilksoksona parakstīto rangu tests. Tas ļauj noteikt, vai starp abiem novērtējuma posmiem pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības (skat. 10. tab.).

10. tabula. *Izmaiņu analīze starp diviem starpnovērtējumiem (10. un 33. nodarbība) (Vilksoksona tests)*

<i>Novērtētais rādītājs</i>	<i>W</i>	<i>z</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
<i>Ievēroja grupas noteikumus un laika rāmi</i>	7,500	0,000	1,000	0,000
<i>Grūtības uztvert/apgūt nod. vielu</i>	5,000	0,000	1,000	0,000
<i>Sadarbojās ar grupas dalībniekiem</i>	36,500	0,917	0,358	0,327
<i>Aktīvi piedalījās nod.</i>	16,000	-0,280	0,821	-0,111
<i>Nod. apgūtā praktizēšana dzīvē</i>	9,000	0,405	0,766	0,200
<i>Līdzdalība PP ietekmējusi motivāciju mainīties</i>	5,000	-1,153	0,279	-0,524
<i>Līdzdalība PP palīdzējusi veidot sociālās prasmes</i>	27,500	-0,489	0,627	-0,167
<i>Līdzdalība PP palīdzējusi realizēt izmaiņas dzīvē</i>	12,000	-0,338	0,777	-0,143
<i>Līdzdalība PP attīstījusi refleksijas spējas</i>	20,000	1,014	0,299	0,429
<i>Līdzdalība PP palielinājusi izpratni par atbildību veiktajā NN</i>	5,000	0,000	1,000	0,000

* $p < 0,05$ – statistiski nozīmīgas atšķirības.

Piezīme: *W* – Vilksoksona testa statistika; *z* – standartizētā testa statistika; *p* – statistiskā nozīmība; *r* – efekta lielums (*Rank-biserial correlation*); Novērtētais rādītājs – pirmais starpnovērtējums veikts pēc 10. nodarbības, otrais starpnovērtējums – pēc 33. nodarbības; MQ – novērtējuma jautājums.

Kā redzams 10. tabulā, statistiski nozīmīgas izmaiņas starp 10. un 33. nodarbības starpnovērtējumiem netika konstatētas nevienā no analizētajiem rādītājiem ($p > 0,05$). Tas attiecas gan uz klientu uzvedību grupas nodarbībās, gan uz programmas ietekmes aspektiem. Vienlaikus atsevišķos rādītājos novērojami vidēja lieluma efekti, kas var liecināt par individuālām izmaiņām klientu līdzdalībā, tomēr šīs izmaiņas nav konsekventas visā klientu grupā.

Ņemot vērā, ka ne visiem klientiem bija pieejami dati visos starpnovērtējuma posmos, jo divi klienti pievienojās programmai sākot ar 3. nodarbību bloku, izmaiņu analīze tika veikta divos griezumos. Papildus analīzei starp 10. un 33. nodarbību tika izvērtētas arī izmaiņas starp trešo un ceturto starpnovērtējumu (26. un 33. nodarbība) (skat. 11. tab.). Analizējot aprakstošos rādītājus konstatējams, ka arī šajā posmā apgalvojumu mediānas lielākoties saglabājas līdzīgas, norādot uz

kopumā stabilu klientu uzvedības un attieksmes novērtējumu vēlākā programmas īstenošanas posmā. Atsevišķos apgalvojumos vērojamas nelielas svārstības, kas var atspoguļot individuālas izmaiņas klientu iesaistē un attīstībā. Detalizēti aprakstošie rādītāji apkopoti 3. pielikuma 2. tabulā.

11. tabula. *Izmaiņu analīze starp diviem starpnovērtējumiem (26. un 33. nodarbība) (Vilkoksona tests)*

<i>Novērtētais rādītājs</i>	<i>W</i>	<i>z</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
<i>Ievēroja grupas noteikumus un laika rāmi</i>	25,000	-0,255	0,824	-0,091
<i>Grūtības uztvert/apgūt nod. vielu</i>	6,000	-0,405	0,766	-0,200
<i>Sadarbojās ar grupas dalībniekiem</i>	54,500	0,629	0,523	0,198
<i>Aktīvi piedalījās nod.</i>	16,000	0,338	0,777	0,143
<i>Nod. apgūtā praktizēšana dzīvē</i>	5,000	0,000	1,000	0,000
<i>Līdzdalība PP ietekmējusi motivāciju mainīties</i>	18,500	-0,474	0,667	-0,178
<i>Līdzdalība PP palīdzējusi veidot sociālās prasmes</i>	48,000	1,334	0,145	0,455
<i>Līdzdalība PP palīdzējusi realizēt izmaiņas dzīvē</i>	5,000	0,000	1,000	0,000
<i>Līdzdalība PP attīstījusi refleksijas spējas</i>	12,500	1,348	0,203	0,667
<i>Līdzdalība PP palielinājusi izpratni par atbildību veiktajā NN</i>	18,000	0,000	1,000	0,000

* $p < 0,05$ – statistiski nozīmīgas atšķirības.

Piezīme: *W* – Vilkoksona testa statistika; *z* – standartizētā testa statistika; *p* – statistiskā nozīmība; *r* – efekta lielums (*Rank-biserial correlation*); Novērtētais rādītājs – pirmais starpnovērtējums veikts pēc 26. nodarbības, otrais starpnovērtējums – pēc 33. nodarbības; MQ – novērtējuma jautājums.

Kā redzams 11. tabulā, statistiski nozīmīgas izmaiņas starp 26. un 33. nodarbības starpnovērtējumiem netika konstatētas nevienā no analizētajiem rādītājiem ($p > 0,05$). Tas attiecas gan uz klientu uzvedību grupas nodarbībās, tostarp noteikumu ievērošanu, sadarbību ar grupas dalībniekiem un aktīvu līdzdalību, gan uz probācijas programmas ietekmes rādītājiem.

Vienlaikus atsevišķos rādītājos novērojami vidēja lieluma efekti, kas var liecināt par tendenci individuālām izmaiņām klientu līdzdalībā. Tomēr šīs izmaiņas nesasniedz statistiskās nozīmības līmeni, kas, iespējams, skaidrojams ar nelielo izlases apjomu.

Lai raksturotu programmas piemērotības vērtējumus klientu grupās, tika analizēti programmas vadītāju sniegtie novērtējumi par klientiem, kuri programmu pabeidza, un klientiem, kuri tika no tās atskaitīti. Programmas piemērotība tika vērtēta trīs aspektos: atbilstība klienta kriminogēnajām vajadzībām, atbilstība klienta intelekta līmenim un grupas darba metodes piemērotība klientam. Grupu salīdzināšanai tika izmantots hī-kvadrāta tests (skat. 12. tab.).

12. tabula. *Probācijas programmas piemērotība klientu grupās*

<i>Mainīgais</i>	<i>Pabeigušie, %</i>	<i>Atskaitītie, %</i>	<i>Statistiskā nozīmība</i>
<i>PC piemērota klienta kriminogēnajām vajadzībām</i>			
Nemaz.	0	7,1	$\chi^2(3) = 6,48, p = 0,091$ <i>Cramer's V = 0,44</i>
Daļēji	0	14,3	
Pārsvarā	0	7,1	
Pilnībā piemērota	100	71,4	
<i>PC piemērota klienta intelekta līmenim</i>			
Nemaz.	0	14,3	$\chi^2(3) = 12,30, p = 0,006$ <i>Cramer's V = 0,60</i>
Daļēji	5	42,9	
Pārsvarā	15	14,3	
Pilnībā piemērota	80	28,6	
<i>Grupas darba metode piemērota klientam</i>			
Nemaz.	0	14,3	$\chi^2(3) = 14,44, p = 0,002$ <i>Cramer's V = 0,65</i>
Daļēji	5	50	
Pārsvarā	10	0	
Pilnībā piemērota	85	35,7	

Piezīme: Tabulā norādīti atbilžu biežumi procentos (%). χ^2 – hi kvadrāta tests; p – statistiskās nozīmības līmenis (rezultāts tiek uzskatīts par statistiski nozīmīgu, ja $p < 0,05$); *Cramer's V* – efekta lielums (vērtības ap 0,10 interpretējamas kā mazs, ap 0,30 kā vidējs, bet $\geq 0,50$ kā liels efekts).

Analizējot programmas atbilstību klienta kriminogēnajām vajadzībām, konstatējams, ka pabeigušo klientu grupā programmas piemērotība visos gadījumos novērtēta kā pilnīga (100%), savukārt atskaitīto klientu grupā vērtējumi ir daudzveidīgāki. Tomēr šīs atšķirības nav statistiski nozīmīgas ($\chi^2(3) = 6,48$; $p = 0,091$), lai gan efekta lielums ir vidējs (*Cramer's V* = 0,44), kas liecina par tendenci, bet nesasniedz statistiskās nozīmības sliekšni.

Savukārt attiecībā uz programmas piemērotību klienta intelekta līmenim konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības starp grupām ($\chi^2(3) = 12,30$; $p = 0,006$), un efekta lielums ir liels (*Cramer's V* = 0,60). Programmas vadītāji ievērojami biežāk vērtē programmu kā pilnībā piemērotu klientiem, kuri programmu pabeiguši (80%), salīdzinot ar klientiem, kuri no programmas atskaitīti (28,6%), kuru gadījumā biežāk sastopami arī zemāki piemērotības vērtējumi.

Līdzīga tendence novērojama arī grupas darba metodes piemērotības vērtējumā, kur konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības ($\chi^2(3) = 14,44$; $p = 0,002$), un efekta lielums ir liels (*Cramer's V* = 0,65). Programmas vadītāji būtiski biežāk uzskata, ka izmantotā darba metode ir pilnībā piemērota klientiem, kuri programmu pabeiguši (85%), savukārt atskaitīto klientu grupā šis rādītājs ir ievērojami zemāks (35,7%), un biežāk tiek sniegti vērtējumi par daļēju vai nepietiekamu piemērotību.

Kopumā rezultāti liecina, ka programmas piemērotības novērtējums, īpaši attiecībā uz klienta intelekta līmeni un izmantoto darba metodi, ir statistiski nozīmīgi saistīts ar dalības iznākumu programmā. Tas norāda, ka programmas atbilstība klienta individuālajām spējām un uztveres īpatnībām var būt būtisks faktors veiksmīgai dalībai un programmas pabeigšanai.

3.3. Riska līmeņa izmaiņas “Pārmaiņu ceļš” programmas īstenošanas kontekstā

Lai izvērtētu riska līmeņa izmaiņas PC īstenošanas kontekstā, tika analizēti Dienesta veiktie RVN pirms un pēc programmas īstenošanas. Jāņem vērā, ka RVN veikšanas laiks praksē nav tieši piesaistīts PC īstenošanas periodam, un novērtējumi klientiem veikti atšķirīgos laika brīžos.

Lai nodrošinātu datu salīdzināmību, pētījumā tika izmantoti relatīvie laika punkti, identificējot klientam tuvāko RVN pirms PC uzsākšanas un tuvāko RVN pēc PC pabeigšanas. Šāda pieeja ļauj aptuveni raksturot riska līmeņa izmaiņas PC īstenošanas kontekstā, vienlaikus ņemot vērā, ka konstatētās izmaiņas ne vienmēr ir tieši un viennozīmīgi attiecināmas tikai uz programmas ietekmi.

Papildus jāņem vērā, ka klientiem, kuri PC netika iesaistīti, PC uzsākšanas un pabeigšanas datuma ekvivalenti tika aprēķināti, balstoties uz vidējo gaidīšanas laiku līdz PC uzsākšanai un programmas īstenošanas ilgumu (skat. 3. tab.). Attiecīgi šo klientu RVN novērtējumi analizēti attiecībā pret aprēķinātajiem relatīvajiem laika punktiem.

Pirms riska līmeņa izmaiņu analīzes tika izvērtēts RVN veikšanas laiks attiecībā pret PC uzsākšanu un pabeigšanu. Šajā analīzes posmā tika izmantoti dinamiskā riska novērtējumu dati, jo tie tiek periodiski aktualizēti un atspoguļo mainīgus riska faktorus.

Rezultāti liecina, ka dinamiskā riska novērtējums pirms PC vidēji tika veikts aptuveni 196 dienas pirms programmas uzsākšanas ($Me = 196$), savukārt pēc PC – aptuveni 287 dienas pēc programmas pabeigšanas ($Me = 287$). Tas norāda, ka RVN novērtējumi netiek veikti tieši pirms vai tūlīt pēc programmas īstenošanas, bet gan ar salīdzinoši lielu laika nobīdi.

Vienlaikus konstatējama ievērojama variācija RVN veikšanas laikos attiecībā pret programmas norisi, īpaši periodā pēc PC pabeigšanas ($SD = 183,8$). Minimālās un maksimālās vērtības (attiecīgi no 9 līdz 489 dienām pirms PC un no 33 līdz 678 dienām pēc PC) liecina par

plašu laika intervālu diapazonu starp programmas īstenošanu un riska novērtējumu veikšanu (skat. 4. pielikuma 1. tab.).

Vienlaikus novērojama ievērojama variācija RVN veikšanas laikos, īpaši pēc programmas pabeigšanas ($SD = 183,8$), kas liecina par nevienmērīgu novērtējumu veikšanas praksi. Minimālās un maksimālās vērtības (attiecīgi no 9 līdz 489 dienām pirms PC un no 33 līdz 678 dienām pēc PC) norāda uz plašu laika intervālu diapazonu starp programmas īstenošanu un riska novērtējumu veikšanu (skat. 4. pielikuma 1. tab.).

Šie rezultāti jāņem vērā, interpretējot riska līmeņa izmaiņas, jo konstatētās atšķirības var atspoguļot ne tikai programmas ietekmi, bet arī citus faktorus, kas ietekmējuši klientu riska līmeni starp novērtējumu veikšanas laika punktiem.

Lai sniegtu vispārīgu priekšstatu par klientu kopējā riska līmeņa sadalījumu, pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punktā) tika apkopota kopējā riska līmeņa novērtējuma aprakstošā statistika (skat. 13. tab.).

13. tabula. – *Kopējā riska līmeņa aprakstošā statistika pirms un pēc PC.*

	RVN			
	Kopā	Pabeigušie	Atskaitītie	Neiesaistītie
<i>...pirms PC (vai tai ekvivalentā laika punkta)</i>				
<i>n</i>	51	19	16	16
Trūkst.	1	1	0	0
<i>Me</i>	3	3	3	3
<i>M</i>	3,3	3,3	3,1	3,4
<i>SD</i>	0,827	0,946	0,619	0,855
Min	2	2	2	2
Max	5	5	4	5
<i>...pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta)</i>				
<i>n</i>	29	15	7	7
Trūkst.	23	5	9	9
<i>Me</i>	3	3	3	3
<i>M</i>	3,3	3,1	3,3	3,6
<i>SD</i>	0,797	0,915	0,488	0,787
Min	2	2	3	3
Max	5	5	4	5

Piezīme: RVN – vispārējais riska un vajadzības novērtējums; *n* = derīgie dati (*Valid*); Trūkst. – trūkstošie dati (*Missing*); *M* – vidējais (*Mean*); *SD* – standartnovirze (*Std. Deviation*); Min – minimums; Max – maksimums.

Aprakstošie statistikas rādītāji liecina, ka kopējais riska līmeņa sadalījums klientu grupās pirms un pēc PC kopumā ir līdzīgs, tomēr novērojamas atšķirīgas tendences starp analizētajām grupām. Kopējais vidējais riska līmenis izlasē saglabājas nemainīgs ($M = 3,3$ gan pirms, gan pēc PC), kas norāda uz stabilu riska līmeņa struktūru kopumā.

Klientiem, kuri programmu pabeidza, pēc PC novērojams neliels riska līmeņa samazinājums, savukārt klientiem, kuri tika no programmas atskaitīti, kā arī tiem, kuri programmā netika iesaistīti, vidējais riska līmenis pēc PC pieaug. Šīs atšķirības var norādīt uz iespējamu programmas pozitīvu ietekmi uz pabeigušo klientu grupu, vienlaikus akcentējot, ka nepabeigšana vai neiesaistīšanās programmā var būt saistīta ar augstāku vai pieaugošu riska līmeni.

Tomēr jāņem vērā, ka pirms un pēc PC analizēto klientu skaits nav vienāds, jo riska līmeņa novērtējumi pirms programmas bija pieejami 51 klientam, savukārt pēc programmas – tikai 29 klientiem. Līdz ar to iegūtie rādītāji nav interpretējami kā tiešas individuālas riska līmeņa izmaiņas, bet gan kā vispārējs riska līmeņa sadalījuma raksturojums dažādos laika griezumos.

Lai gan aprakstošie rādītāji sniedz vispārīgu priekšstatu par riska līmeņu sadalījumu dažādos laika punktos, tie neļauj tieši izvērtēt riska līmeņa izmaiņas viena un tā paša klienta

ietvaros. Tādēļ nākamajā solī tika veikta kopējā riska novērtējuma pirms–pēc salīdzinājuma analīze klientiem, kuriem bija pieejami abi riska novērtējumi pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta), izmantojot Vilkoksona pāru testu (skat. 14. tab.).

Analīze tika veikta visai izlasē kopumā, kā arī atsevišķi klientu grupās atbilstoši PC pabeigšanas statusam – pabeigušie, no programmas atskaitītie un neiesaistītie klienti.

14. tabula. – *Kopējā riska līmeņa izmaiņas pirms un pēc PC dažādās klientu grupās (Vilkoksona tests).*

Grupa	Rādītājs	W	z	p	r
Kopā	RVN (pirms – pēc)	5,00	0,00	1,000	0,000
Pabeigušie	RVN (pirms – pēc)	3,00	1,34	0,346	1,000
Atskaitītie	RVN (pirms – pēc)	0,00	-1,00	1,000	-1,000
Neiesaistītie	RVN (pirms – pēc)	0,00	-1,00	1,000	-1,000

Piezīme: W – Vilkoksona testa statistika; z – standartizētā testa statistika; p – statistiskās nozīmības līmenis (rezultāts tiek uzskatīts par statistiski nozīmīgu, ja $p < 0,05$); r – efekta lielums (vērtības ap 0,10 interpretējamas kā mazs, ap 0,30 kā vidējs, bet $\geq 0,50$ kā liels efekts). Analīzē salīdzināti viena un tā paša klienta riska līmeņi pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta).

Vilkoksona pāru testa rezultāti neuzrāda statistiski nozīmīgas izmaiņas kopējā riska līmenī pēc PC ne kopējā izlasē, ne arī analizētajās klientu grupās. Kopējā izlasē riska līmeņa atšķirības starp mērījumiem pirms un pēc programmas nav konstatētas ($W = 5,00$, $z = 0,00$, $p = 1,000$), kas liecina par izmaiņu neesamību analizētajā periodā.

Arī klientu grupu sadalījumā netiek novērotas statistiski nozīmīgas atšķirības. Pabeigušo klientu grupā, lai gan vērojamas nelielas riska līmeņa svārstības, tās nav statistiski nozīmīgas ($W = 3,00$, $z = 1,34$, $p = 0,346$). Savukārt atskaitīto un neiesaistīto klientu grupās rezultāti neuzrāda nekādas sistemātiskas izmaiņas ($W = 0,00$, $z = -1,00$, $p = 1,000$).

Vienlaikus būtiski uzsvērt, ka analīze balstīta uz ierobežotu klientu skaitu, līdz ar to iegūtie rezultāti nevar tikt uzskatīti par pietiekamu pamatu vispārinātiem secinājumiem par riska līmeņa izmaiņām pirms un pēc PC.

Lai raksturotu klientu dinamiskā riska līmeņa sadalījumu pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta), tika apkopota vispārējā un vardarbības dinamiskā riska novērtējuma aprakstošā statistika (skat. 15. tab.).

15. tabula. *Dinamiskā riska līmeņa aprakstošā statistika pirms un pēc PC.*

	RVN			
	Kopā	Pabeigušie	Atskaitītie	Neiesaistītie
<i>...pirms PC (vai tai ekvivalentā laika punkta)</i>				
n	51	19	16	16
Trūkst.	1	1	0	0
Me	3	3	3	3
M	3,1	3,2	2,9	3,3
SD	0,566	0,602	0,574	0,475
Min	2	2	2	3
Max	4	4	4	4
<i>...pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta)</i>				
n	29	15	7	7
Trūkst.	23	5	9	9
Me	3	3	3	3
M	2,9	2,9	2,7	3,1
SD	0,618	0,640	0,488	0,690
Min	2	2	2	2
Max	4	4	3	4

Piezīme: RVN – vispārējais riska un vajadzības novērtējums; n = derīgie dati (*Valid*); Trūkst. – trūkstošie dati (*Missing*); M – vidējais (*Mean*); SD – standartnovirze (*Std. Deviation*); Min – minimums; Max – maksimums.

Aprakstošie statistikas rādītāji liecina, ka dinamiskā riska līmeņa sadalījums pirms un pēc PC kopumā ir relatīvi stabils, tomēr atsevišķās klientu grupās novērojamas nelielas izmaiņu tendences.

Kopējā izlasē pēc programmas novērojams neliels vidējā riska līmeņa samazinājums (no $M = 3,14$ uz $M = 2,90$), saglabājoties nemainīgai mediānai ($Me = 3$). Līdzīga tendence vērojama arī pabeigušo klientu grupā, kur vidējais riska līmenis samazinās (no $M = 3,16$ uz $M = 2,87$).

Atskaitīto klientu grupā novērojams izteiktāks vidējā rādītāja samazinājums (no $M = 2,94$ uz $M = 2,71$), tomēr, ņemot vērā nelielo gadījumu skaitu pēc programmas, šī tendence interpretējama piesardzīgi. Savukārt neiesaistīto klientu grupā riska līmenis būtiski nemainās ($M = 3,31$ pirms un $M = 3,14$ pēc), saglabājot līdzīgu sadalījumu.

Vienlaikus jāņem vērā, ka pirms un pēc PC analizētie rādītāji balstīti uz atšķirīgu klientu skaitu, līdz ar to šie rezultāti nav interpretējami kā tiešas viena un tā paša klienta riska līmeņa izmaiņas, bet gan kā vispārējs sadalījuma raksturojums dažādos laika punktos, tāpat, kā iepriekš analizētajā kopējā riska līmeņa aprakstošajā statistikā pirms un pēc PC.

Lai izvērtētu dinamiskā riska līmeņa izmaiņas viena un tā paša klienta ietvaros, nākamajā solī tika veikta dinamiskā riska novērtējuma pirms–pēc salīdzinājuma analīze klientiem, kuriem bija pieejami abi riska novērtējumi pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punkta), izmantojot Vilkoksona pāru testu (skat. 16. tab.).

16. tabula. *Dinamiskā riska līmeņa izmaiņas pirms un pēc PC dažādās klientu grupās (Vilkoksona tests).*

<i>Grupa</i>	<i>Rādītājs</i>	<i>W</i>	<i>z</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
<i>Kopā</i>	RVN dinamiskais riska līmenis (pirms – pēc)	20,00	1,01	0,299	0,429
<i>Pabeigušie</i>	RVN dinamiskais riska līmenis (pirms – pēc)	6,00	1,60	0,149	1,000
<i>Atskaitītie</i>	RVN dinamiskais riska līmenis (pirms – pēc)	0,00	-1,00	1,000	-1,000
<i>Neiesaistītie</i>	RVN dinamiskais riska līmenis (pirms – pēc)	4,00	0,54	0,773	0,333

Piezīme: W – Vilkoksona testa statistika; z – standartizētā testa statistika; p – statistiskās nozīmības līmenis (rezultāts tiek uzskatīts par statistiski nozīmīgu, ja $p < 0,05$); r – efekta lielums (vērtības ap 0,10 interpretējamās kā mazs, ap 0,30 kā vidējs, bet $\geq 0,50$ kā liels efekts). Analīzē salīdzināti viena un tā paša klienta riska līmeņi pirms un pēc PC (vai tai ekvivalentā laika punktā).

Vilkoksona pāru testa rezultāti neliecina par statistiski nozīmīgām dinamiskā riska līmeņa izmaiņām ne kopējā izlasē, ne atsevišķajās klientu grupās. Lai gan, kopējā izlasē novērojama neliela riska līmeņa samazināšanās, šīs izmaiņas nav statistiski nozīmīgas ($p = 0,299$), un līdz ar to nav pamata secināt, ka tās atspoguļo sistemātisku riska līmeņa samazinājumu.

Līdzīga tendence vērojama arī PC pabeigušo klientu grupā, kur konstatēts riska līmeņa samazinājums, tomēr tas nav statistiski nozīmīgs ($p = 0,149$). Lai gan aprēķinātais efekta lielums šajā grupā ir augsts, tas, visticamāk, saistīts ar nelielo izlases apjomu un datu struktūras īpatnībām, tādēļ tas nav interpretējams kā uzticams pierādījums būtiskām izmaiņām.

Savukārt klientu grupās, kas no programmas tika atskaitītas vai tajā neiesaistījās, netiek novērotas ne statistiski nozīmīgas, ne konsekventas riska līmeņa izmaiņu tendences ($p > 0,05$). Šajās grupās iegūtie rezultāti ir svārstīgi un neļauj identificēt viennozīmīgu izmaiņu virzienu.

Kopumā iegūtie rezultāti neliecina par statistiski nozīmīgām dinamiskā riska līmeņa izmaiņām analizētajā izlasē, kas var tā būt ierobežoto gadījumu skaita dēļ.

3.4. Recidīva rādītāji dažādos novērošanas periodos

Lai izvērtētu PC ietekmi uz klientu turpmāko NN veikšanu, tika analizēti recidīva rādītāji dažādos novērošanas periodos pēc PC uzsākšanas un pabeigšanas (vai tai ekvivalentā laika punktā). Recidīvs pētījumā definēts kā jauns NN, par kuru stājies spēkā notiesājōšs nolēmums, un recidīva biežums tika analizēts kā dihotoms rādītājs (ir/nav recidīvs).

Lai sniegtu vispārīgu priekšstatu par recidīva biežumu dažādos novērošanas periodos, 17. tabulā attēlots klientu ar recidīvu īpatsvars (%) PC klientu grupās. Analīzē katram novērošanas periodam tika iekļauti tikai tie gadījumi, kuros bija pieejams pilns novērošanas periods, savukārt trūkstošie dati atspoguļoti tabulā (izslēgšanas kritēriji un tolerances sliekšņi detalizēti aprakstīti metodoloģijas sadaļā). Pilns recidīva biežuma sadalījums, ietverot arī gadījumu skaitu un trūkstošās vērtības, sniegts 5. pielikuma 1. tabulā.

17. tabula. *Recidīva biežums (%) dažādos novērošanas periodos PC klientu grupās.*

	180 dienas no PC uzsākšanas	30 dienas pēc PC	180 dienas pēc PC	365 dienas pēc PC	731 dienas pēc PC
Kopā	9,3	2,2	6,5	7,1	7,1
Pabeigušie	5	0	0	0	0
Atskaitītie	13,3	6,3	9,1	18,2	16,7
Neiesaistītie	12,5	0	12,5	0	0

Piezīme: Tabulā attēlots recidīva biežums (% klientu ar recidīvu) attiecīgajos novērošanas periodos. Recidīvs definēts kā jauns NN, par kuru stājies spēkā notiesājōšs nolēmums Soda reģistra datos. Analīzē katram laika periodam iekļauti tikai tie gadījumi, kuros bija nodrošināts pilns novērošanas periods.

Recidīva biežuma rādītāji liecina, ka īsākos novērošanas periodos recidīva līmenis visās klientu grupās ir zems, savukārt ilgākā termiņā iezīmējas atšķirības starp grupām. Programmas norises laikā (180 dienas no PC uzsākšanas) recidīvs tiek konstatēts visās klientu grupās, ar augstāku biežumu no programmas atskaitīto klientu grupā (13,3%) un neiesaistīto klientu grupā (12,5%) salīdzinājumā ar pabeigušajiem (5,0%).

Pēc programmas pabeigšanas pabeigūšo klientu grupā recidīva gadījumi netika konstatēti nevienā no analizētajiem periodiem, savukārt atskaitīto klientu grupā recidīva biežums saglabājās augstāks (6,3%–18,2%). Neiesaistīto klientu grupā recidīvs konstatēts tikai 180 dienu periodā (12,5%), citos periodos tas netika novērots.

Vienlaikus jāņem vērā, ka analizēto grupu apjoms ir ierobežots, īpaši ilgākos novērošanas periodos, kas ierobežo iespēju izdarīt vispārīnāmus secinājumus. Analīzē netika iekļauts 1096 dienu novērošanas periods, jo datu ievākšanas brīdī nevienam klientam vēl nebija noslēdzies pilns šī perioda novērošanas intervāl

Papildus recidīva biežuma analīzei tika izvērtēts arī laiks līdz recidīva iestāšanās brīdim dažādos novērošanas periodos pēc PC uzsākšanas un pabeigšanas (vai tai ekvivalentā laika punktā). Analīzē iekļauti tikai tie gadījumi, kuros attiecīgajā periodā konstatēts recidīvs, un rezultāti raksturoti, izmantojot mediānu, vidējo aritmētisko, standartnovirzi, kā arī minimālās un maksimālās vērtības (skat. 5. pielikuma 2. tab.).

Kopējie rezultāti liecina, ka recidīvs lielākoties iestājas salīdzinoši agrīni, tomēr, palielinoties novērošanas periodam, pieaug arī konstatēto recidīvu laika izkliede. Piemēram, 180 dienu periodā no PC uzsākšanas vidējais laiks līdz recidīvam bija 62 dienas, savukārt 365 dienu periodā tas sasniedza 131 dienu, vienlaikus novērojot būtisku individuālo variabilitāti.

Aplūkojot rezultātus pa klientu grupām, redzams, ka lielākā daļa recidīva gadījumu koncentrējas atskaitīto klientu grupā, kamēr programmu pabeigūšo un neiesaistīto klientu grupās

recidīvs fiksēts tikai atsevišķos gadījumos vai netika konstatēts vispār. Līdz ar to vairākos novērošanas periodos šīm grupām aprakstošie rādītāji nav aprēķināmi.

Attiecībā uz vardarbīgu recidīvu analizētajā izlasē konstatēts tikai viens gadījums – 180 dienu periodā pēc PC uzsākšanas, kad recidīvs notika 98 dienas pēc programmas sākuma. Ņemot vērā tik ierobežotu gadījumu skaitu, vardarbīgā recidīva laika analīze netika veikta.

Lai izvērtētu, vai recidīva biežums atšķiras starp PC klientu grupām, sākotnēji tika plānots izmantot Pīrsona hi kvadrāta (χ^2) testu. Tomēr, ņemot vērā nelielo gadījumu skaitu un to, ka visos analizētajos novērošanas periodos vairākās šūnās sagaidāmās frekvences (*expected count*) bija mazākas par 5, Pīrsona hi kvadrāta tests netika veikts. Līdz ar to tika izmantots Fisher eksaktais tests.

Salīdzinot klientu grupas pāru līmenī, nevienā no analizētajiem novērošanas periodiem statistiski nozīmīgas atšķirības recidīva biežumā netika konstatētas. Pabeigušo un atskaitīto klientu grupu salīdzinājumā p vērtības bija robežās no 0,217 līdz 1,000. Pabeigušo un neiesaistīto klientu grupu salīdzinājums bija iespējams tikai atsevišķos novērošanas periodos (180 dienas no PC uzsākšanas un 180 dienas pēc PC), jo pārējos periodos recidīva gadījumi netika konstatēti; arī šajos gadījumos statistiski nozīmīgas atšķirības netika konstatētas ($p = 0,400–0,497$). Savukārt atskaitīto un neiesaistīto klientu grupu salīdzinājumā visos analizētajos periodos p vērtība bija 1,000.

Kopumā Fisher eksaktā testa rezultāti neuzrāda statistiski nozīmīgas atšķirības recidīva biežumā starp klientu grupām nevienā no analizētajiem novērošanas periodiem. Rezultāti interpretējami piesardzīgi, ņemot vērā nelielo izlases apjomu un zemo recidīva gadījumu skaitu.

4. Diskusija

4.1. Atšķirības starp PC klientiem programmas norises un līdzdalības rādītājos

Analizējot atšķirības starp klientiem, kuri PC pabeidza, un klientiem, kuri no tās tika atskaitīti, redzams, ka programmas iznākums šajā izlasē nav reducējams uz atsevišķiem klienta sākotnējiem raksturojumiem, bet drīzāk atspoguļo vairāku faktoru mijiedarbību, kas īpaši izpaužas programmas norises laikā.

NN sadalījumā analizē statistiski nozīmīgas atšķirības netika konstatētas. Ņemot vērā, ka analizētie nodarījumi lielākoties ir seksuāla rakstura, tas norāda, ka atšķirības starp šo nodarījumu apakšveidiem šajā izlasē nav pietiekamas, lai ietekmētu programmas pabeigšanu. Vienlaikus jāņem vērā, ka statistiski nozīmīgu atšķirību trūkums nenozīmē, ka seksuāla rakstura NN veidam vispār nav nozīmes – tas drīzāk norāda, ka šajā konkrētajā izlasē šī ietekme nav bijusi pietiekami izteikta vai arī to ietekmē citi, spēcīgāki faktori.

Līdzīgi arī gaidīšanas laiks līdz programmas uzsākšanai nav izrādījis būtiski saistīts ar programmas iznākumu. Interesanti, ka pabeigušie klienti vidēji bija gaidījuši ilgāk nekā atskaitītie klienti. Lai gan šī atšķirība nav statistiski nozīmīga un efekta lielums ir ļoti neliels, rezultāti neļauj viennozīmīgi atbildēt uz jautājumu, vai ilgāks gaidīšanas laiks līdz programmas uzsākšanai nāk par labu dalībai programmā. No vienas puses, ilgāks gaidīšanas laiks varētu dot vairāk laika sagatavoties dalībai programmā, bet, no otras puses, tas var arī mazināt iesaisti vai motivāciju. Līdz ar to šajā pētījumā gaidīšanas laiks drīzāk parādās kā neviennozīmīgs faktors, kura iespējamā nozīme būtu pārbaudāma plašākā izlasē.

Attiecībā uz klientu iepazīstināšanu ar programmas grafiku pirms programmas uzsākšanas, konstatējams, ka pabeigušo klientu grupā iepazīstināto klientu īpatsvars bija nedaudz augstāks, tomēr statistiski nozīmīga saistība netika konstatēta. Tas nozīmē, ka nevar apgalvot, ka šis faktors noteiktu programmas pabeigšanu. Vienlaikus rezultāti neizslēdz, ka klienta informētībai var būt praktiska nozīme – tie tikai rāda, ka šajā izlasē šī ietekme nav bijusi pietiekami izteikta, lai to apstiprinātu statistiski.

Atšķirības starp klientu grupām īpaši iezīmējas programmas norises laikā. Īpaši izteikta ir saistība ar apmeklējumu – atskaitītie klienti vidēji bija kavējuši vairāk nodarbību nekā tie, kas PC pabeidza, taču arī šī atšķirība nerasniedza statistisko nozīmību. Tātad, iegūtais rezultāts neļauj reducēt programmas nepabeigšanu tikai uz neapmeklējumu. Dati rāda, ka programmu pabeidz arī klienti ar vairākiem kavējumiem, savukārt citos gadījumos klienti tiek atskaitīti pie salīdzinoši līdzīga vai pat mazāka kavējumu skaita. Dalības iznākumu, visticamāk, ietekmē ne tikai apmeklējums, bet arī tas, kā šie kavējumi tiek interpretēti konkrētā klienta situācijā un kādi citi apstākļi tiem pievienojas.

To papildina arī atskaitīšanas iemeslu sadalījums. Lai gan biežākais atskaitīšanas iemesls tiešām ir nodarbību neapmeklēšana, šajā izlasē tikpat bieži atskaitīšana notiek “citu” iemeslu dēļ. Šajā kategorijā ietilpst nodarbinātības apstākļi, grūtības savienot programmu ar darbu, loģistikas problēmas un psihoemocionāli faktori. Tas rāda, ka programmas nepabeigšana daļā gadījumu ir saistīta ne tik daudz ar attieksmi pret programmu, cik ar klienta kopējo dzīves situāciju un iespējam pilnvērtīgi piedalīties programmā. Vienlaikus šie rezultāti interpretējami piesardzīgi, ņemot vērā nelielo izlases apjomu, kas ierobežo iespēju tos vispārināt.

Īpaši nozīmīgs ir atskaitīšanas laika sadalījums. Visbiežāk klienti tiek atskaitīti programmas sākumposmā, īpaši trešajā un piektajā nodarbībā. Tas ļauj secināt, ka kritiskais periods ir pirmās nodarbības, kad klients tikai sāk adaptēties programmas ritmam, prasībām un grupas darba formai. Šajā posmā kļūst redzams, vai klients spēj noturēties programmā pietiekami ilgi, lai vispār būtu iespējams runāt par pārmaiņām. Tajā pašā laikā atskaitīšana individuālos gadījumos notiek arī

tālākās programmas nodarbībās un blokos, kas norāda, ka grūtības var parādīties arī vēlākos programmas posmos.

Plašāku ieskatu par iespējamu programmas ietekmi sniedz starpnovērtējumu analīze pabeigušo klientu grupā. Salīdzinot klientu rādītājus starp 10. un 33., kā arī 26. un 33. nodarbību, nevienā no analizētajiem aspektiem netika konstatētas statistiski nozīmīgas izmaiņas. Tas attiecas gan uz klientu uzvedību grupas nodarbībās, tostarp noteikumu ievērošanu un aktīvu līdzdalību, gan uz programmas ietekmes rādītājiem, piemēram, motivāciju mainīties, refleksijas spējām un izpratni par atbildību.

Šāda rezultātu struktūra norāda, ka klientu uzvedības un attieksmes novērtējumi programmas gaitā kopumā saglabājas relatīvi stabili. Vienlaikus tas neizslēdz pārmaiņu iespējamību, bet drīzāk liecina, ka tās nav pietiekami konsekventas vai vienmērīgas, lai tās statistiski apstiprinātu grupas līmenī.

Tā kā līdzīgs rezultātu raksturojums novērojams gan agrākā, gan vēlākā programmas posmā, nav pamata secināt, ka izmaiņas būtu koncentrētas kādā konkrētā periodā. Drīzāk programmas process šajā izlasē raksturojams kā relatīvi stabils, kur iespējamās izmaiņas ir fragmentāras un lielā mērā atkarīgas no individuālajiem klientu faktoriem.

Analizējot programmas vadītāju gala vērtējumus, redzams, ka programmas atbilstības klienta kriminogēnajām vajadzībām kritērijā statistiski nozīmīgas atšķirības starp grupām netika konstatētas, lai gan efekta lielums bija vidējs. Tas var liecināt par zināmu atšķirību, tomēr ar šiem datiem to nevar pārliecinoši apstiprināt. Savukārt attiecībā uz programmas piemērotību klienta intelekta līmenim un grupas darba metodes piemērotību klientam, atšķirības starp grupām ir izteiktākas – klientiem, kuri programmu pabeiguši, programma biežāk vērtēta kā pilnībā piemērota, kamēr atskaitīto klientu grupā biežāk sastopami zemāki vērtējumi. Šīs atšķirības ir statistiski nozīmīgas un ar lielu efekta lielumu. Tas norāda, ka programmas pabeigšana var būt saistīta arī ar programmas vadītāja vērtējumu, cik labi programma atbilst klienta spējām uztvert saturu un darboties grupas formātā.

Kopumā pirmā pētījuma jautājuma rezultāti liecina, ka atšķirības starp klientiem, kuri PC pabeidz, un tiem, kuri no tās tiek atskaitīti, galvenokārt veidojas programmas norises procesā, nevis klientu sākotnējos raksturojumos. Tas norāda uz līdzdalības dinamikas un PC atbilstības klienta individuālajām spējām nozīmi programmas iznākumā. Līdz ar to programmas efektivitāte var būt cieši saistīta ne tikai ar tās saturisko kvalitāti, bet arī ar agrīnas iesaistes nodrošināšanu un spēju pielāgot programmu klientu vajadzībām.

4.2. Riska un vajadzību rādītāju izmaiņas un atšķirības starp klientu grupām

Analizējot riska un vajadzību rādītāju izmaiņas, kopumā redzams, ka šī pētījuma dati neuzrāda statistiski nozīmīgas izmaiņas ne kopējā, ne dinamiskā riska līmenī ne kopējā izlasē, ne atsevišķās klientu grupās. Līdz ar to, balstoties uz šo rezultātu kopumu, nav pamata apgalvot, ka PC pabeigšana būtu saistīta ar statistiski apstiprināmu riska līmeņa samazinājumu.

Vienlaikus šo rezultātu interpretāciju būtiski ietekmē tas, kā dati ir iegūti. Riska un vajadzību novērtējumi praksē nav cieši piesaistīti programmas norises laikam. Dinamiskā riska novērtējums pirms PC vidēji veikts 196 dienas pirms programmas uzsākšanas, savukārt pēc PC – 287 dienas pēc tās pabeigšanas. Tas nozīmē, ka starp programmu un abiem mērījuma punktiem ir ievērojams laika diapazons, kura laikā klienta situāciju var ietekmēt dažādi citi apstākļi – probācijas uzraudzība, izmaiņas nodarbinātībā, attiecībās, dzīves apstākļos un citi faktori, kas nav tieši saistīti ar programmu. Tādēļ šie novērtējumi nevar tikt interpretēti kā tiešs programmas iedarbības mērs.

Kopējā riska līmeņa aprakstošie rādītāji liecina, ka vidējais riska līmenis pirms un pēc PC būtiski nemainās. Grupu griezumā redzamas tikai nelielas svārstības – pabeigušo klientu grupā novērojama neliela samazināšanās tendence, savukārt atskaitīto un neiesaistīto klientu grupās –

neliels pieaugums. Tomēr šīs atšķirības nav konsekventas un nevar tikt uzskatītas par pārliecinošu individuālu pārmaiņu pierādījumu, jo pirms un pēc PC salīdzināto klientu skaits atšķiras.

To apstiprina arī Vilkoksona pāru testa rezultāti, kas neuzrāda statistiski nozīmīgas kopējā riska līmeņa izmaiņas ne kopējā izlasē, ne nevienā no klientu grupām.

Dinamiskā riska līmeņa analizē situācija ir līdzīga, taču šeit aprakstošajos datos riska samazinājuma tendence redzama nedaudz skaidrāk. Gan kopējā izlasē, gan pabeigušo klientu grupā vidējais dinamiskā riska līmenis pēc PC ir zemāks nekā pirms tās. Tomēr arī šajā gadījumā statistiski nozīmīgas izmaiņas netika konstatētas.

Īpaši piesardzīgi jāvērtē pabeigušo klientu grupas rezultāts dinamiskā riska līmenī. Lai gan efekta lielums šajā grupā ir augsts, rezultāti nav statistiski nozīmīgi. Ņemot vērā nelielo gadījumu skaitu un datu struktūru, šādu rezultātu nevar interpretēt kā drošu apliecinājumu būtiskām pārmaiņām. Drīzāk tas norāda uz iespējamu virzienu, kas šajā izlasē nav pietiekami stabils, lai to pārvērstu pārliecinošā secinājumā.

Savukārt atskaitīto un neiesaistīto klientu grupās dinamiskā riska rezultāti ir vēl mazāk viennozīmīgi. Tajās nav ne statistiski nozīmīgu izmaiņu, ne skaidra un konsekventa virziena, kas ļautu runāt par noturīgu riska līmeņa samazināšanos vai pieaugumu. Tāpēc šajās grupās iegūtie rezultāti drīzāk raksturo datu svārstīgumu nelielas izlases apstākļos, nevis stabilas pārmaiņas.

Kopumā šī rezultātu daļa vairāk izgaismo izmantoto administratīvo datu ierobežojumus nekā sniedz pārliecinošu atbildi par programmas ietekmi uz riska līmeni. Problēma nav tikai nelielajā izlasē, bet arī tajā, ka novērtējumi veikti nevienmērīgi, ar lielu laika nobīdi attiecībā pret programmu un ne visiem klientiem abos salīdzināmajos punktos. Šādos apstākļos pat tad, ja programmai būtu ietekme, to ar pieejamajiem datiem būtu grūti droši fiksēt.

Tāpēc šīs sadaļas rezultāti interpretējami atturīgi. Tie neļauj apgalvot, ka PC samazina kopējo vai dinamisko risku, bet arī nedod pamatu secinājumam, ka programma risku neietekmē. Precīzāk būtu teikt, ka šajā pētījumā izmantotie dati neļauj šo ietekmi statistiski pārliecinoši parādīt. Vienlaikus aprakstošās tendences, īpaši pabeigušo klientu grupā, norāda uz virzienu, ko būtu lietderīgi pārbaudīt plašākā izlasē un ar precīzāk piesaistītiem mērījuma punktiem.

4.3. Recidīva rādītāji saistībā ar PC dažādos laika periodos

Analizējot recidīva rādītājus, redzams, ka PC pabeigušo klientu grupā recidīva biežums visos novērošanas periodos ir zemāks nekā atskaitīto klientu grupā. Pēc PC pabeigšanas pabeigušo klientu grupā recidīvs netika konstatēts nevienā no analizētajiem periodiem, savukārt atskaitīto klientu grupā recidīvs saglabājas visos periodos un vietām pieaug ilgākā laikā. Neiesaistīto klientu grupā recidīvs tiek konstatēts epizodiski, bez skaidras un noturīgas tendences.

Šāda sadalījuma struktūra norāda uz iespējamu tendenci, ka programmas pabeigšana ir saistīta ar zemāku recidīva biežumu. Tomēr šī tendence nav viennozīmīga un interpretējama piesardzīgi, jo statistiski nozīmīgas atšķirības starp klientu grupām netika konstatētas nevienā no analizētajiem novērošanas periodiem. Tas nozīmē, ka, lai gan aprakstoši redzamas atšķirības, tās nav pietiekami izteiktas, lai tās varētu uzskatīt par statistiski apstiprinātu sakarību.

Svarīgi arī tas, ka novērotās atšķirības lielā mērā veido atskaitīto klientu grupa, kur recidīva biežums ir konsekventi augstāks nekā pārējās grupās. Tas ļauj pieļaut, ka paaugstināts recidīva risks var būt saistīts ne tikai ar programmas nepabeigšanu kā tādu, bet arī ar klientu spēju noturēties programmā. Ņemot vērā, ka šajā grupā biežāk konstatēta nodarbību neapmeklēšana un agrīna dalības pārtraukšana, iespējams, ka recidīva risku ietekmē tie paši faktori, kas saistīti ar zemu iesaisti programmā.

Vienlaikus jāņem vērā, ka pabeigušo klientu grupā recidīva neesamība pēc programmas var būt saistīta arī ar nelielo gadījumu skaitu. Nelielas izlases apstākļos pat viens vai divi papildu

gadījumi būtiski mainītu kopējo rādītāju, tādēļ šis rezultāts nevar tikt interpretēts kā pārliecinošs pierādījums programmas efektivitātei.

Analizējot laiku līdz recidīvam, pieejamie dati liecina, ka konstatētie recidīva gadījumi biežāk iestājas salīdzinoši agrīni pēc PC uzsākšanas, īpaši atskaitīto klientu grupā, tomēr šis rezultāts interpretējams piesardzīgi nelielā gadījumu skaita dēļ. Vienlaikus, palielinoties novērošanas periodam, pieaug arī variācija laika intervālā līdz recidīvam, kas norāda uz būtiskām individuālām atšķirībām klientu uzvedībā. Tas liecina, ka recidīva risks nav vienmērīgs laikā un var būt atkarīgs no dažādiem situatīviem faktoriem.

Papildus jāņem vērā, ka vardarbīgā recidīva gadījumu skaits izlasē ir ļoti ierobežots – konstatēts tikai viens gadījums. Līdz ar to nav iespējams izdarīt secinājumus par programmas ietekmi tieši uz vardarbīgu recidīvu.

Kopumā iegūtie rezultāti neapstiprina statistiski nozīmīgas atšķirības starp klientu grupām recidīva biežumā. Vienlaikus aprakstošie rādītāji konsekventi norāda uz zemāku recidīvu pabeigušo klientu grupā un augstāku – atskaitīto klientu grupā, kas var liecināt par iespējamu tendenci. Tomēr, ņemot vērā nelielo izlases apjomu un zemo recidīva gadījumu skaitu, šo tendenci nevar interpretēt kā pārliecinošu pierādījumu programmas ietekmei, un tā būtu pārbaudāma plašākā izlasē.

Secinājumi

Pētījuma rezultāti liecina, ka šajā izlasē galvenās atšķirības starp klientu grupām izpaužas dalības stabilitātē un iesaistē PC, kā arī tajā, cik lielā mērā programma ir piemērota klienta spējam tajā pilnvērtīgi iesaistīties. Savukārt tādi rādītāji kā noziedzīgā nodarījuma veids, gaidīšanas laiks līdz programmas uzsākšanai un klienta iepriekšēja informēšana par programmas norisi šajā izlasē neuzrāda statistiski nozīmīgas atšķirības starp klientu grupām, kas norāda, ka programmas pabeigšanu nevar pietiekami skaidrot ar šiem sākotnējiem vai pirms programmas uzsākšanas raksturojošajiem faktoriem.

Izteiktākas atšķirības veidojas klientu līdzdalībā programmas gaitā. Atskaitītajiem klientiem biežāk raksturīga agrīna dalības pārtrūkšana un nevienmērīga iesaiste, savukārt pabeigušajiem klientiem dalība biežāk ir stabilāka. Vienlaikus rezultāti neļauj šo atšķirību reducēt tikai uz nodarbību apmeklējumu, jo programmu pabeidz arī klienti ar kavējumiem, bet citos gadījumos atskaitīšana notiek pie līdzīga kavējumu skaita. Tas liecina, ka nozīme ir ne tikai faktam, ka nodarbības tiek kavētas, bet arī konkrētajai situācijai, kurā šie kavējumi rodas, un citiem ar klienta dzīves apstākļiem saistītiem faktoriem.

Būtiska nozīme ir arī programmas sākumposmam. Atskaitīšana visbiežāk notiek pirmajās nodarbībās, kas norāda, ka tieši šajā posmā izšķiras, vai klients spēj noturēties programmā pietiekami ilgi, lai tajā vispār varētu notikt turpmākas pārmaiņas. Tas savukārt liecina par nepieciešamību pievērst īpašu uzmanību klienta iesaistei un atbalstam programmas sākumā.

Starpnovērtējumu analīze neuzrāda statistiski nozīmīgas izmaiņas pabeigušo klientu grupā nevienā no analizētajiem rādītājiem, kas liecina par kopumā stabilu klientu uzvedības un attieksmes novērtējumu programmas gaitā. Tas norāda, ka šajā izlasē nav identificējamās vienotas izmaiņu tendences analizētajos aspektos, un iespējamās pārmaiņas drīzāk ir fragmentāras vai individuālas, nevis konsekventas visā klientu grupā. Vienlaikus rezultāti interpretējami piesardzīgi, ņemot vērā nelielo izlases apjomu un ar to saistītos statistiskos ierobežojumus.

Programmas vadītāju gala vērtējumi papildina šo ainu, parādot, ka klientiem, kuri programmu pabeidz, programma biežāk tiek vērtēta kā piemērota viņu intelekta līmenim un grupas darba formai. Savukārt atbilstība kriminogēnajām vajadzībām starp grupām statistiski nozīmīgi neatšķiras. Tas norāda uz saistību starp programmas pabeigšanu un vadītāju vērtējumu par programmas piemērotību klientu spējam.

Riska un vajadzību rādītāju analīze šajā pētījumā neuzrāda statistiski nozīmīgas izmaiņas ne kopējā, ne dinamiskā riska līmenī ne kopējā izlasē, ne atsevišķās klientu grupās. Vienlaikus šie rezultāti interpretējami, ņemot vērā būtiskus datu ierobežojumus, jo riska novērtējumu veikšanas laiks nav cieši saistīts ar programmas norisi un starp mērījuma punktiem pastāv ievērojama laika nobīde. Līdz ar to iegūtie rezultāti neļauj droši novērtēt programmas ietekmi uz riska līmeni, bet arī nedod pamatu secinājumam, ka šāda ietekme nepastāv.

Recidīva rādītāju analīze parāda, ka pabeigušo klientu grupā pēc programmas recidīvs netika konstatēts, kamēr atskaitīto klientu grupā tas saglabājas visos novērošanas periodos un vietām pieaug ilgākā laikā. Neiesaistīto klientu grupā recidīvs konstatēts tikai atsevišķos gadījumos. Tomēr statistiski nozīmīgas atšķirības starp klientu grupām netika konstatētas nevienā no analizētajiem periodiem, un recidīva gadījumu skaits kopumā ir zems. Tas nozīmē, ka, lai gan aprakstošie rādītāji norāda uz iespējamu saistību starp programmas pabeigšanu un zemāku recidīva biežumu, šo saistību ar pieejamajiem datiem nevar pārliecinoši apstiprināt.

Kopumā pētījuma rezultāti liecina, ka programmas iznākums šajā izlasē visciešāk saistīts ar klienta spēju iesaistīties programmā un noturēties tajā pietiekami ilgi, īpaši tās sākumposmā. Programmas pabeigšana savukārt ir saistīta ar labāku pielāgotību programmas formai un stabilāku līdzdalību programmas procesā, kā arī ar zemāku recidīva biežumu aprakstošā līmenī, kas tomēr netika statistiski apstiprināts. Vienlaikus jāuzsver, ka šīs saistības interpretējamās piesardzīgi,

ņemot vērā nelielo izlases apjomu un datu struktūras ierobežojumus, un tās būtu pārbaudāmas plašākā un metodoloģiski stingrākā pētījumā.

Izmantoto informatīvo avotu saraksts

- Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Penguin.
- Bonta, J. & Andrews, D. A. (2017). *The psychology of criminal conduct* (6th ed). Routledge.
- Duan, W., Wang, Z., Yang, C., & Ke, S. (2024). Are risk-need-responsivity principles golden? A meta-analysis of randomized controlled trials of community correction programs. *Journal of Experimental Criminology*, 20(2), 593-616. doi: 10.1007/s11292-022-09550-w
- Ellis, A. (1962). *Reason and emotion in psychotherapy*. New York: Lyle Stuart.
- Faux, M. (2001a). Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupas darba programma (TV-SOGP): Vadības rokasgrāmata. Valsts probācijas dienests.
- Faux, M. (2001b). Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupas darba programma: Lietas vadītāja rokasgrāmata. Valsts probācijas dienests.
- Finkelhor, D. (1984). Child sexual abuse. *New York*, 101-15.
- Fisher, D., & Faux, M. (2001a). Thames Valley Sex Offender Group Programme (TV-SOGP): Core programme manual. Valsts probācijas dienests.
- Fisher, D., & Faux, M. (2001b). Thames Valley Sex Offender Group Programme: Life skills manual. Valsts probācijas dienests.
- Fišere, D., Fouksa, M., Jakuševa, S., Burkovska, E., & Jokste, I. (2022a). "Pārmaiņu ceļš" Valsts probācijas dienesta resocializācijas programma: Pamatbloka (1. bloka) rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Fišere, D., Fouksa, M., Jakuševa, S., Burkovska, E., & Jokste, I. (2022b). "Pārmaiņu ceļš" Valsts probācijas dienesta resocializācijas programma: Dzīves iemaņu bloka (3. bloka) rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Fišere, D., Heiza, E., Jakuševa, S., Burkovska, E., & Jokste, I. (2022). "Pārmaiņu ceļš" Valsts probācijas dienesta resocializācijas programma: Labas dzīves modeļa bloka (4. bloka) rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Fišere, D., Jakuševa, S., Burkovska, E., & Jokste, I. (2022). "Pārmaiņu ceļš" Valsts probācijas dienesta resocializācijas programma: 2. bloka "Līdzjūtība pret sevi un citiem" rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Hayes, E., & Fisher, D. (2007). TV-SOGP: Relapse prevention and good lives manual. Valsts probācijas dienests.
- Jakuševa, S., & Burkovska, E. (2022). "Pārmaiņu ceļš" īstenošanai ieslodzījuma vietā: Vadības rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Jakuševa, S., Burkovska, E., & Jokste, I. (2022). "Pārmaiņu ceļš" Valsts probācijas dienesta resocializācijas programma: Vadības rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Kanestrøm, H., Hernæs, Ø. M., Stallvik, M., Lydersen, S., Skokauskas, N., & Kaasbøll, J. (2025). Do criminogenic needs matter in non-secure settings? Assessing change in dynamic risk factors during therapeutic residential care and the association with prediction and recidivism. *Crime & Delinquency*, 71(13-14), 4018-4041. <https://doi.org/10.1177/00111287251330776>
- Krushas, A., Hamilton, Z., Kigerl, A., & Mei, X. (2024). Finding an answer in time: Assessing change in needs scores on time to recidivism among justice-involved youth. *Journal of Criminal Justice*, 90, 102146. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2023.102146>
- Lussier, L., Kouassi, P. L., & Frechette, J. (2025). Agency, Criminogenic Risk and Needs, and Recidivism: A Prospective Longitudinal Study Including 14,000 Adult Justice-involved Individuals. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 69(13-14), 1978-2006. doi: 10.1177/0306624X251349530
- Ministru kabineta Nr. 107 "Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās

- personas un personas, kurām piemērots pamatsods vai papildsods – probācijas uzraudzība". 24.02.2015. Latvijas Vēstnesis, 44, 17.11.2022. <https://likumi.lv/ta/id/272547>
- Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: toward an integrative model of change. *Journal of consulting and clinical psychology, 51*(3), 390. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.51.3.390>
- Rudzīte, G., & Skara, K. (2019a). Programmas “Krievijā sagatavotā programma dzimumnoziedzniekiem” kvalitātes pārbaude. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Rudzīte, G., & Skara, K. (2019b). “Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu darba programma” kvalitātes pārbaude. Ieslodzījuma vietu pārvalde.
- Syasyila, K., Kamaluddin, M. R., Abdullah@ Mohd Nor, H., & Jamir Singh, P. S. (2025). Psychosocial determinants of recidivism risk among incarcerated individuals with a history of substance use: A systematic review. *Plos one, 20*(7), e0327810. doi: 10.1371/journal.pone.0327810
- Taylor, E., Zars, J., Tiwari, M., Hansen, J., Schmitt, C., Johnson, E., & Gable, S. (2025). Community reentry program characteristics associated with outcomes over five years for individuals on probation and parole. *Justice, Opportunities, and Rehabilitation, 64*(2), 116-134. doi: 10.1080/10509674.2024.2443899
- Ulmane, Z., Kukle, G., Skara, K., Muceniece, I., un Rozevska, L. (2023). Valsts probācijas dienesta Resocializācijas programmu rokasgrāmata. Ieslodzījuma vietu pārvalde, Eiropas Sociālā fonda projekts Nr. 9.1.3.0/16/I/001.
- Valsts probācijas dienesta likums. (2003). Latvijas Vēstnesis, 183, 04.12.2024., <https://likumi.lv/ta/id/82551>
- Valsts probācijas dienests. (10. jūnijs, 2020a). *Valsts probācijas dienesta funkcijas*. Valsts probācijas dienests. <https://www.vpd.gov.lv/lv/valsts-probācijas-dienesta-funkcijas>
- Valsts probācijas dienests. (2012). *STABLE-2007 kodēšanas noteikumi*.
- Valsts probācijas dienests. (2018). *STATIC-99R kodēšanas noteikumi*.
- Valsts probācijas dienests. (2024). Uzraudzības un probācijas programmu īstenošanas kārtība (konsolidētā versija).
- Zavackis, A. un Cinks, R. (2022). *Probācijas klientu noziedzīgu nodarījumu recidīvs: 2016., 2017. un 2018. gada kohortu salīdzinājums*. Valsts probācijas dienests.

PIELIKUMI

Probācijas programmu klientu regulārā, starp- un noslēguma novērtējuma apgalvojumi

Regulārā novērtējuma apgalvojumi par katru klientu pēc katras probācijas programmas nodarbības:

- Ar apmeklējumu saistīti problēmjaudājumi:
 1. Vai klients ieradās uz nodarbību?
 2. Vai klients kavēja nodarbību vai centās no tās ātrāk aiziet?
 3. Citi problēmjaudājumi?
- Par uzraudzības ietvaros risināmiem jautājumiem (informācija lietas vadītājam):
 1. Veselības problēmas?
 2. Sociālās/sadzīves problēmas?
 3. Individuālas psiholoģiskas problēmas?
 4. Atkarības problēmas (no vielām vai noteiktas darbības formām)?
 5. Citi uzraudzībā risināmi jautājumi?

Starpnovērtējuma apgalvojumi par katru klientu pēc noteikta nodarbību:

- Par klienta līdzdarbošanos grupas nodarbībās:
 1. Ievēroja grupas noteikumus un laika rāmi?
 2. Bija grūtības uztvert/apgūt nodarbības vielu?
 3. Veidoja produktīvas attiecības, sadarbojās ar grupas dalībniekiem?
 4. Aktīvi piedalījās grupas nodarbībās (piemēram, dalījās ar savu viedokli, pieredzi, sniedza atgriezenisko saiti)?
 5. Nodarbībās apgūto atziņu praktizēšana dzīvē (uzdoto mājas darbu pildīšana un citi indikatori)?
- Programmas ietekme uz klientu:
 6. Līdzdalība programmā ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties?
 7. Līdzdalība programmā ir palīdzējusi veidot klienta sociālās prasmes?
 8. Līdzdalība programmā ir palīdzējusi klientam realizēt konkrētas izmaiņas personiskajā dzīvē (kārtu personīgo dzīvi, nodarbinātību, bērnu audzināšanu, iesaistās sabiedriskās aktivitātēs, apmācībās, maina līdzšinējos attiecību modeļus u. c.)?
 9. Līdzdalība programmā ir attīstījusi klienta refleksijas spējas (labāk sevi apzinās un izprot, spēj runāt par savām problēmām un grūtībām, ierauga likumsakarības un attiecina tās uz sevi u. c.)?
 10. Līdzdalība programmā ir palielinājusi klienta izpratni par viņa atbildību viņa izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā (radies priekšstats par cietušajiem, apzinās noziedzīga nodarījuma sekas, saskata savu atbildību par izdarītajām darbībām, analizē faktorus, kas veicināja noziedzīga nodarījuma veikšanu u. c.)?

Gala novērtējuma apgalvojumi par probācijas programmas piemērotību katram klientam:

1. Probācijas programma ir piemērota klienta kriminogēnajām vajadzībām;
2. Probācijas programma ir piemērota klienta intelekta līmenim;
3. Grupas darba metode ir piemērota klientam.

2. pielikums

Noziedzīgā nodarījuma veidu sadalījums izlasē

1. tabula. NN veidu sadalījums pētījuma izlasē un saistība ar PC pabeigšanu (%).

NN veida grupa	Pabeigušie		Atskaitītie		Statistiskā nozīmība
	n	%	n	%	
Seksuāla vardarbība (KL 160.)	11	26,19	3	11,54	$\chi^2(1) = 2,32,$ $p = 0,127;$ $Cramer's V = 0,17$
Piespiešana iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162.)	13	30,95	5	19,23	$\chi^2(1) = 1,35,$ $p = 0,245;$ $Cramer's V = 0,12$
Pornogrāfiska rakstura materiālu aprites pārkāpumi (KL 166. ¹)	14	33,33	8	30,77	$\chi^2(1) = 0,05, p =$ $0,817;$ $Cramer's V = 0,02$
Izvarošana (KL 159.)	2	4,76	3	11,54	$\chi^2(1) = 1,02, p =$ $0,312;$ $Cramer's V = 0,10$

Piezīme: Procentuālais sadalījums aprēķināts katras grupas ietvaros. Klienti var būt iekļauti vairākās NN veida grupās, līdz ar to procentuālais sadalījums nesummējas līdz 100%. NN – noziedzīgais nodarījums; n – klientu skaits; % - daļījums procentos (*Valid percent*); χ^2 – Pearson hi kvadrāta tests; p – statistiskās nozīmības līmenis (rezultāts tiek uzskatīts par statistiski nozīmīgu, ja $p < 0,05$); *Cramer's V* – efekta lieluma rādītājs (vērtības ap 0,10 interpretējamas kā mazs, ap 0,30 kā vidējs, bet $\geq 0,50$ kā liels efekts).

3. pielikums

Starpnovērtējuma apgalvojumu aprakstošie statistikas rādītāji PC pabeigušajiem klientiem 10. un 33. nodarbībā, 26. un 33. nodarbībā

1. tabula. Starpnovērtējumu apgalvojumu aprakstošie rādītāji PC pabeigušajiem klientiem 10. un 33. nodarbībā ($N = 20$).

Apgalvojums	10. nodarbība			33. nodarbība		
	Me (IQR)	Min- Max	<i>n</i>	Me (IQR)	Min- Max	<i>n</i>
1. Ievēroja grupas noteikumus un laika rāmi	2 (1–2)	1–2	18	2 (2–3)	1–3	20
2. Bija grūtības uztvert/apgūt nodarbības vielu	2 (2–3)	1–3	18	2 (2–3)	1–3	20
3. Veidoja produktīvas attiecības, sadarbojās ar grupas dalībniekiem	3 (3–3)	1–3	18	2 (2–3)	1–3	20
4. Aktīvi piedalījās grupas nodarbībā	2 (2–3)	1–3	18	2 (2–2)	1–3	20
5. Nodarbībā apgūto atziņu praktizēšana dzīvē	2 (2–3)	1–3	10	3 (3–3)	1–4	18
6. Līdzdalība PC ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties	1 (1–1)	1–2	17	2 (2–3)	1–3	20
7. Līdzdalība PC ir palīdzējusi klientam veidot sociālās prasmes	2 (2–3)	1–3	17	2 (2–2)	1–3	20
8. Līdzdalība PC ir palīdzējusi klientam realizēt konkrētas izmaiņas personiskajā dzīvē	2 (2–2)	1–3	17	2 (2–2)	1–3	18
9. Līdzdalība PC ir attīstījusi klienta refleksijas spējas	2 (2–2)	1–3	18	2 (2–2)	1–3	18
10. Līdzdalība PC ir palielinājusi klienta izpratni par viņa atbildību viņa izdarītajā NN	2 (2–3)	1–4	17	2 (2–3)	1–4	18

Piezīme: Me – mediāna; IQR – interkvartīļu diapazons (25.–75. percentīle); *n* – derīgo gadījumu skaits attiecīgajā mērījuma brīdī. Apgalvojumi vērtēti Likerta skalā no 1 līdz 4. Atbilžu kategorija “nav attiecināms” (0) tika uzskatīta par trūkstošu vērtību un netika iekļauta aprēķinos.

2. tabula. Starpnovērtējumu apgalvojumu aprakstošie rādītāji PC pabeigušajiem klientiem 26. un 33. nodarbībā ($N = 20$).

Apgalvojums	26. nodarbība			33. nodarbība		
	Me (IQR)	Min- Max	<i>n</i>	Me (IQR)	Min- Max	<i>n</i>
1. Ievēroja grupas noteikumus un laika rāmi	2 (1–2)	1–2	20	2 (2–3)	1–3	20
2. Bija grūtības uztvert/apgūt nodarbības vielu	2 (1–2)	1–3	19	2 (2–3)	1–3	20
3. Veidoja produktīvas attiecības, sadarbojās ar grupas dalībniekiem	3 (2–3)	1–3	19	2 (2–3)	1–3	20
4. Aktīvi piedalījās grupas nodarbībā	2 (1–2)	1–3	20	2 (2–2)	1–3	20
5. Nodarbībā apgūto atziņu praktizēšana dzīvē	3 (2–3)	1–4	18	3 (3–3)	1–4	18
6. Līdzdalība PC ir ietekmējusi klienta motivāciju mainīties	2 (2–3)	1–4	20	2 (2–3)	1–4	20
7. Līdzdalība PC ir palīdzējusi klientam veidot sociālās prasmes	2 (1–2)	1–2	20	2 (2–2)	1–3	20
8. Līdzdalība PC ir palīdzējusi klientam realizēt konkrētas izmaiņas personiskajā dzīvē	2 (2–2)	1–2	18	2 (2–2)	1–3	18
9. Līdzdalība PC ir attīstījusi klienta refleksijas spējas	2 (2–3)	1–3	20	2 (2–2)	1–3	20
10. Līdzdalība PC ir palielinājusi klienta izpratni par viņa atbildību viņa izdarītajā NN	2 (2–3)	1–3	19	2 (2–3)	1–4	18

Piezīme: Me – mediāna; IQR – interkvartīļu diapazons (25.–75. percentīle); *n* – derīgo gadījumu skaits attiecīgajā mērījuma brīdī. Apgalvojumi vērtēti Likerta skalā no 1 līdz 4. Atbilžu kategorija “nav attiecināms” (0) tika uzskatīta par trūkstošu vērtību un netika iekļauta aprēķinos.

Dienu skaits starp dinamiskā riska novērtējuma veikšanu un PC uzsākšanu un pabeigšanu

1. tabula. *Dienu skaits starp dinamiskā riska novērtējuma veikšanu un PC uzsākšanu un pabeigšanu*

	RVN	
	Pirms PC (dienas)	Pēc PC (dienas)
<i>n</i>	51	29
Trūkst.	1	23
<i>Me</i>	196	287
<i>M</i>	204,6	318,2
<i>SD</i>	114,3	183,8
Min	9	33
Max	489	678

Piezīme: n = derīgo gadījumu skaits (Valid); Trūkst. – trūkstošie dati (Missing); Me – mediāna (median); M – vidējais (Mean); SD – standartnovirze (Std. Deviation); Min – minimums; Max – maksimums.

Recidīva biežums un laiks līdz recidīvam dažādos novērošanas periodos PC klientu grupās

1. tabula. Recidīva biežums dažādos novērošanas periodos PC klientu grupās.

Recidīva laika periods	n	Trūkst.	Nav recidīva, n (%)	Ir recidīvs, n (%)
<i>Kopā</i>				
180 dienas no PC uzsākšanas	43	9	39 (90,7)	4 (9,3)
30 dienas pēc PC	46	6	45 (97,8)	1 (2,2)
180 dienas pēc PC	31	21	29 (93,5)	2 (6,5)
365 dienas pēc PC	28	24	26 (92,9)	2 (7,1)
731 diena pēc PC	14	38	13 (92,9)	1 (7,1)
<i>Pabeigušie</i>				
180 dienas no PC uzsākšanas	20	12	19 (95)	1 (5)
30 dienas pēc PC	20	32	20 (100)	0 (0)
180 dienas pēc PC	12	40	12 (100)	0 (0)
365 dienas pēc PC	12	40	12 (100)	0 (0)
731 diena pēc PC	5	47	5 (100)	0 (0)
<i>Atskaitītie</i>				
180 dienas no PC uzsākšanas	15	17	13 (86,7)	2 (13,3)
30 dienas pēc PC	16	36	15 (93,8)	1 (6,3)
180 dienas pēc PC	11	41	10 (90,9)	1 (9,1)
365 dienas pēc PC	11	41	9 (81,8)	2 (18,2)
731 diena pēc PC	6	46	5 (83,3)	1 (16,7)
<i>Neiesaistītie</i>				
180 dienas no PC uzsākšanas	8	15	7 (87,5)	1 (12,5)
30 dienas pēc PC	10	42	10 (100)	0 (0)
180 dienas pēc PC	8	44	7 (87,5)	1 (12,5)
365 dienas pēc PC	5	47	5 (100)	0 (0)
731 diena pēc PC	3	49	3 (100)	0 (0)

Piezīme: n – gadījumu skaits attiecīgajā analizētajā izlasē; Trūkst. – trūkstošie dati (Missing); % – procentuālais sadalījums grupas ietvaros (*valid percent*). Recidīvs definēts kā jauns NN, par kuru stājies spēkā notiesājošs nolēmums Soda reģistra datos. Analīzē katram laika periodam iekļauti tikai tie gadījumi, kuros bija nodrošināts pilns novērošanas periods. Izslēgšanas kritēriji un tolerances sliedzi detalizēti aprakstīti metodoloģijas sadaļā.

2. tabula. Dienu skaits līdz recidīvam dažādos novērošanas periodos PC klientu grupās.

Recidīva laika periods	n	Me	M	SD	Min	Max
<i>Kopā</i>						
180 dienas no PC uzsākšanas	4	54	62	32,74	34	98
30 dienas pēc PC	1	12	12	-	12	12
180 dienas pēc PC	2	65	65	74,95	12	118
365 dienas pēc PC	2	131	131	168,30	12	250
731 diena pēc PC	1	12	12	-	12	12
<i>Pabeigušie</i>						
180 dienas no PC uzsākšanas	1	54	54	-	54	54
30 dienas pēc PC	0	-	-	-	-	-
180 dienas pēc PC	0	-	-	-	-	-
365 dienas pēc PC	0	-	-	-	-	-
731 diena pēc PC	0	-	-	-	-	-
<i>Atskaitītie</i>						
180 dienas no PC uzsākšanas	2	66	66	45,25	34	98
30 dienas pēc PC	1	12	12	-	12	12
180 dienas pēc PC	1	12	12	-	12	12
365 dienas pēc PC	2	131	131	168,30	12	250
731 diena pēc PC	1	12	12	-	12	12

<i>Recidīva laika periods</i>	<i>n</i>	<i>Me</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
<i>Neiesaistītie</i>						
180 dienas no PC uzsākšanas	1	118	118	-	118	118
30 dienas pēc PC	0	-	-	-	-	-
180 dienas pēc PC	1	118	118	-	118	118
365 dienas pēc PC	0	-	-	-	-	-
731 diena pēc PC	0	-	-	-	-	-

Piezīme: *n* = derīgo gadījumu skaits (*Valid*); *Me* – mediāna (*median*); *M* – vidējais (*Mean*); *SD* – standartnovirze (*Std. Deviation*); *Min* – minimums; *Max* – maksimums. Analīzē iekļauti tikai klienti, kuri attiecīgajā periodā izdarījuši recidīvu. Recidīvs definēts kā jauns NN, par kuru stājies spēkā notiesājošs nolēmums Soda reģistra datos. Analīzē katram laika periodam iekļauti tikai tie gadījumi, kuros bija nodrošināts pilns novērošanas periods.